

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การบริหารจัดการงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อวัดไร่จิง” นี้ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิดต่าง ๆ จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อใช้ในการกำหนดกรอบ แนวคิด และทิศทางในการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับงานประจำปีของวัด
- ๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ (Management) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (Cost - Effective) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) นั้น หมายถึงการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (Right Decision) และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้นผลสำเร็จของการบริหารจัดการ จึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กัน

จากการประมวลแนวคิด เกี่ยวกับการบริหารจัดการ จากนักวิชาการหลายท่าน ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการบริหาร ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหารจัดการ

จากการทบทวนความหมายของการบริหารจัดการ จากนักวิชาการหลายท่าน พบว่าความหมายแตกต่างกันดังรายละเอียดต่อไปนี้

การบริหารจัดการ หมายถึง การทำงาน ให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรม สองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์ขึ้นเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์^๑

ซึ่งกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการตามหลักพระพุทธศาสนามีอยู่ ๒ นัย คือ ๑) คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า

---

^๑พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปัญหํ ปริหริตฺสมฺโต” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบหนี ซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้น ไป ๒) คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ ส่งเสริม และบำรุง^๒

แต่สำหรับนักวิชาการต่างประเทศมองว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบ ด้วยการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนาจการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น ๆ^๓ หรืออาจจะเป็นศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์การและนอกองค์การ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ^๔ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึง ความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วยองค์การ จึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^๕

ซึ่งหมายถึงศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ และสนองตอบความคาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน^๖ ตามภาระหน้าที่ของบุคคลใด ๆ ที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องมาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่มหรือหน่วยงาน เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^๗ หรือเป็นศาสตร์ที่ต้องใช้ศิลป์และเทคนิคอย่างสูง เพื่อการวินิจฉัยตัดสินใจในกระบวนการวางแผนและการควบคุมการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพต่องานนั้น^๘ โดยมีกระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น ๓ ทาง คือ^๙

๑) ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสายบังคับบัญชา

^๒สิริภพ เหล่าลาภะ, พุทธศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^๓ธนจรัส พูนสิทธิ์, การจัดการองค์การและการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^๔สมคิด บางโม, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

^๕พะยอม วงศ์สารศรี, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๖.

^๖สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : พัทธอักษร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^๗ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^๘ภาวดี ธาราศรีสุทธิ, การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๗), หน้า ๙.

^๙วัชร บุนนสิทธิ์, การบริหารหลักสูตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

๒) ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย

๓) ทางปฏิบัติ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์ หรือร่วมทำปฏิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

การจัดการอย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า “การบริหาร” และ “การจัดการ” นั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่หวังผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน “การบริหาร” ใช้มากในการบริหารรัฐกิจ ส่วน “การจัดการ” ใช้มากในทางธุรกิจ หรืออาจกล่าวว่า “การบริหาร” มุ่งเน้นที่การกำหนดนโยบาย และการวางแผน ส่วน “การจัดการ” เป็นการนำเอานโยบาย และแผนไปดำเนินให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้^{๑๐}

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์มาเป็นกระบวนการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน โดยที่ ศาสตร์ คือ ความรู้ความสามารถของผู้บริหาร ส่วน ศิลป์ คือ ประสบการณ์จากการทำงาน และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำหลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างไรก็ตาม การบริหาร มิได้อาศัยปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหารเป็นสำคัญเท่านั้น ยังต้องอาศัยการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคนอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทีมงาน หรือบุคลากรในทุกระดับขององค์กรนั้นเป็นสำคัญด้วย

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับความหมายการบริหารจัดการไว้ ดังตารางที่ ๒.๑

---

^{๑๐}ทองหล่อ เดชไทย, หน่วยที่ ๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสาธารณสุข, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดหลักที่นักวิชาการ และนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับความหมายของการบริหารจัดการ

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๙, หน้า ๓)	การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น
สิริภพ เหล่าลาภะ (๒๕๔๕, หน้า ๑๔๐)	๑) ผู้สามารถบริหารปัญหา ๒) จัดการ ส่งเสริม และบำรุง
ธณจรัส พุนสีธิ (๒๕๔๑, หน้า ๒๐)	๑) วางแผน (Planning) ๒) การจัดองค์การ (Organizing) ๓) การอำนวยการ (Actuating) ๔) การควบคุม (Controlling)
สมคิด บางโม (๒๕๔๕, หน้า ๖๑)	ศิลปะในการใช้คน ใช้เงินในการบริหาร
พะยอม วงศ์สารศรี (๒๕๔๒, หน้า ๓๖)	๑) ความร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์การ ๒) ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ในการจัดการ
วัชร บวรณสิงห์ (๒๕๔๓, หน้า ๙)	๑) ทางโครงสร้าง ๒) ทางหน้าที่ ๓) ทางการปฏิบัติ
ทองหล่อ เดชไทย (๒๕๓๕, หน้า ๕)	๑) การมีระเบียบแบบแผน ๒) ดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์

๒.๑.๒ แนวคิดของการบริหารจัดการ

การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ ผู้นำ โครงสร้าง และหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การแห่งหนึ่ง สามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับองค์การ เรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารในแต่ละองค์การจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (Case Study) จำนวนมาก และวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ^{๑๑} ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอ “สาระสำคัญของการบริหารจัดการ” ตามที่นักวิชาการได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

สาระสำคัญของการบริหารจัดการมีอยู่ ๕ ลักษณะ ได้แก่^{๑๒}

๑) การบริหารเป็นการทำงานกับคน และโดยอาศัยคนการบริหารเป็นกระบวนการทางสังคม คือ อาศัยกลุ่มคนที่ร่วมกันทำงาน เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ ผู้บริหารจะต้อง

^{๑๑} สมยศ นาวิการ, การบริหารตามสถานการณ์, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๑๒} เสนาะ ดิเียวาร์, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖),

รับผิดชอบให้งานสำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของคนอื่น การทำงานกับคนและโดยอาศัยคนนั้น ต้องอาศัยคุณสมบัติของผู้บริหารอย่างหนึ่ง คือ ทำงานร่วมกับคนอื่นได้ หรือเป็นผู้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น มิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จ สาเหตุสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ ๑) มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลดี ๒) มีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้ดี ๓) มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ หากมีความเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ ๔) มีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้

๒) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของทุกคน จึงจะทำให้สำเร็จลงได้ เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) เป้าหมายต้องสูงและสามารถทำให้สำเร็จเป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้ เป้าหมายต่ำเกินไปก็ไม่ท้าทาย และไม่มีคุณค่า ๒) การจะได้ถึงเป้าหมาย จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ดี และจะต้องมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพ ๓) ต้องระบุวัน เวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

๓) การบริหารเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานให้บรรลุสำเร็จตามที่กำหนด ส่วนคำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่า ทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด หรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอ แต่ต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่างคือ งานบรรลุตามที่ต้องการ และใช้ทรัพยากรต่ำสุด จึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๔) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นที่รับรู้โดยทั่วไปว่าเราอาศัยอยู่บนโลกที่มีทรัพยากรจำกัด การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้องตระหนักอยู่สองข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้ว ทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถคืนกลับมาได้ และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ ดังนั้น การบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เศรษฐศาสตร์ เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างไร ส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนในการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นอย่างถูกต้อง และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ไปจากเดิม

การสังเกตและกำหนดหลักของการบริหารมี ๑๔ ข้อ โดยทั่วไป สามารถยืดหยุ่นได้ และต้องใช้ได้กับเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลง ดังนี้^{๑๓}

๑) การแบ่งงานกันทำเป็นความเชี่ยวชาญพิเศษที่นักเศรษฐศาสตร์เห็นว่าจำเป็นสำหรับความมีประสิทธิภาพในการใช้แรงงาน ต้องประยุกต์ใช้หลักการนี้ในงานทุกชนิด ทั้งงานการจัดการและงานเทคนิค

๒) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอำนาจ และความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งความรับผิดชอบเกิดตามจากอำนาจหน้าที่ อำนาจเป็นส่วนประกอบของปัจจัยที่เป็นทางการต่าง ๆ

^{๑๓} Henri Fayol, *Industrial and General Administration*, (New York : Mc - Graw Hill, 1930), pp. 17 - 18.

ได้มาจากตำแหน่งผู้บริหาร และปัจจัยส่วนบุคคล เป็นการประสมประสานของการมีไหวพริบ ประสบการณ์ คุณค่าทางศีลธรรม ความรับผิดชอบในอดีต ฯลฯ ซึ่งอำนาจหน้าที่ต้องอยู่คู่กับความรับผิดชอบ

๓) ความมีระเบียบวินัยเป็นการยอมรับ เคารพ ข้อตกลงซึ่งกันและกัน การประยุกต์ใช้พลัง และสัญลักษณ์ภายนอกของการยอมรับ วินัยต้องมีความเหนือกว่าในทุกระดับ เพื่อให้สามารถบังคับใช้ได้

๔) การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวหมายถึง พนักงานควรจะได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว

๕) การมีเป้าหมายเดียวกันข้อนี้ยึดหลักการว่า กิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมาย และแผนการเดียวกัน ข้อแตกต่างจากการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว คือ หลักการนี้สัมพันธ์กับการจัดองค์การของบริษัทมากกว่าบุคคล หมายความว่า การตัดสินใจทุกกรณีต้องมาจากผู้บริหารสูงสุด

๖) ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์กร หมายถึง ผลประโยชน์ (ความสนใจ) เฉพาะของผู้จัดการและพนักงาน ถือเป็นรองจากผลประโยชน์ (ความสนใจ) ทั้งหมดขององค์กร

๗) ค่าตอบแทนและวิธีจ่ายค่าตอบแทนนั้นคือ การจ่ายค่าตอบแทนควรจะยุติธรรม และสนองความพึงพอใจสูงสุด ทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

๘) การรวมอำนาจหลักข้อนี้ไม่ได้รวมถึงการรวมอำนาจหน้าที่ แต่หมายถึง ขอบเขตของการรวมอำนาจหน้าที่หรือกระจายอำนาจ ผู้บริหารระดับสูงจะต้องกำหนดระดับการรวมอำนาจ และการกระจายอำนาจที่เหมาะสม ทั้งที่ขึ้นกับสถานการณ์และลักษณะขององค์การ

๙) สายการบังคับบัญชาเป็นสายการบังคับบัญชา เพื่อให้การติดต่อสื่อสารขององค์การคล่องตัว

๑๐) คำสั่งองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของเขา

๑๑) หลักความเสมอภาคการจัดการใช้หลักเท่าเทียมกันตลอดทั้งความเมตตา และความยุติธรรม

๑๒) ความมั่นคงในงานการออกจากงานบ่อย ๆ เป็นเหตุผลของการบริหารจัดการ ที่ไม่ดี และชี้ว่าเป็นอันตรายตลอดจนทำให้เสียค่าใช้จ่าย ธุรกิจที่มั่งคั่งโดยทั่วไปจะแสดงถึงความรู้สึกมั่นคงของพนักงานด้วย

๑๓) ความคิดริเริ่มผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนาและการบริหารงาน

๑๔) ความสามัคคีเป็นหลักการที่ว่า สามัคคีคือพลัง ความเข้ากันได้ระหว่างสมาชิกในองค์การจะทำให้เกิดความแข็งแกร่ง

กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า “POSDCORB Model” ซึ่งอธิบายตามความหมายได้ดังนี้^{๑๔} คือ การวางแผน หมายถึง การจัดวางโครงการ และแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้าง และทำอย่างไร การจัดการองค์การ หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจนการจัดหาบุคคล หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงานการอำนวยการ หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือ เพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกันการประสานงาน หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือ เพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกันการรายงาน หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหาร และสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด การงบประมาณ หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุม และการตรวจสอบด้านการเงิน

แนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการประสานงานของคนในองค์กร มีเทคนิค หรือศิลปะในการสั่งการได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้คือ^{๑๕}

๑) การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒) การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓) การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงาน การบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงแต่การแสวงหาคนทำงานมาบรรจุ การแต่งตั้ง การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔) การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการ หรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์ และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕) การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

^{๑๔} Gulick L. and Urwick J, **Papers on the Science of Administration**, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp. 18 - 19.

^{๑๕} ดิน ปรัชญพฤทธิ, **หลักการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔ - ๒๖.

๖) การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗) การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงานงบประมาณการเงินวางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบ และรัดกุม

หลักการของการบริหารควรประกอบด้วยหลัก ๑๐ ประการ คือ^{๑๖}

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้า โดยเกี่ยวกับการคาดการณ์ การกำหนดวัตถุประสงค์ การพัฒนาวิธีการในการวางแผน ซึ่งต้องคำนึงถึงนโยบาย เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องต้องกันในการดำเนินงาน

๒) การจัดการ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงานเพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี

๓) การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคลเข้าปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามตำแหน่งหน้าที่ที่รับผิดชอบ

๔) การตัดสินใจ (Decision) หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารในการที่จะตัดสินใจแยกแยะ และวิเคราะห์ออกมาให้ได้ว่าในการทำงานจะต้องมีการตัดสินใจในเรื่องใดบ้าง

๕) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การศึกษาวิธีการวินิจฉัยสั่งการ รวมทั้งการควบคุมงาน และนิเทศงาน ตลอดจนศิลปะในการบริหารงานที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดี

๖) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การร่วมมือประสานงาน เพื่อดำเนินการเป็นไปด้วยดี และราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำการประสานงานดีขึ้น และดำเนินการแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

๗) การร่วมมือประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การร่วมมือประสานงานให้กับผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายมีความเข้าใจในงาน เข้ามาร่วมทำงานกันอย่างพร้อมเพรียงกัน ข้อตกลงที่สำคัญยิ่งของการประสานงาน คือ ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเรื่องของ “จิตใจ”

๘) การสื่อข้อความ (Communicating) หมายถึง การผ่านข่าวสารข้อมูล และความเข้าใจ เพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือบุคคลอื่นเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ต้องการ

๙) การรายงานผล (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์แจ้งให้ประชาชนทราบ ซึ่งโดยทั่วไปการรายงาน จะหมายถึง วิธีการของสถาบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชา/ผู้ร่วมงาน ความสำคัญของการรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง

^{๑๖} พงษ์ศักดิ์ ปัญจพรผล, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔ - ๗๒.

๑๐) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การงบประมาณโดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณ และการเงินตลอดจนการใช้งบประมาณในการควบคุมงาน

หลักในการบริหารจัดการ คือ การมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์กรได้ประพฤติปฏิบัติในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานหรือจุดหมาย มุ่งเน้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง^{๑๗}

สรุปได้ว่า แนวคิดของการบริหารจัดการ เป็นแนวคิดด้านการบริหารจัดการที่มุ่งลักษณะหน้าที่ขององค์กร และการบริหารจัดการ โดยใช้การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม โดยมุ่งไปที่วัตถุประสงค์หลักขององค์กร ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ไม่เพียงแต่นำมาใช้ในวงการธุรกิจเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปใช้กับการเมือง ศาสนา การสังคมสงเคราะห์ การทหาร และกิจกรรมสาขาอื่น ๆ เพราะทุกองค์การต้องอาศัยกระบวนการในการบริหารจัดการด้วยทั้งนั้น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารจัดการไว้ ดังตารางที่ ๒.๒

---

^{๑๗}วิโรจน์ สารัตนะ, การบริหาร หลักการ ทฤษฎี และประเด็นทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดหลักที่นักวิชาการ และนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดการบริหารจัดการ

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
เสนาะ ตีเยาว์ (๒๕๔๖, หน้า ๑ - ๓) วิโรจน์ สารรัตน์ (๒๕๔๒, หน้า ๑๑)	๑) การบริหารเป็นการทำงานโดยอาศัยคน ๒) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมาย ๓) การบริหารเป็นความสมดุลของประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ๔) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ๕) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป
Henri Fayol (1930, p. 17 - 18) Gulick L. and Urwick J (1973, p. 18 - 19) ตินปรัชญพฤทธิ (๒๕๓๙, หน้า ๒๔ - ๒๖)	๑) การวางแผน ๒) การจัดการองค์การ ๓) การจัดหาบุคคล ๔) การอำนาจ ๕) การประสานงาน ๖) การรายงาน ๗) การงบประมาณ
นิรมล กิตติกุล (๒๕๔๕, หน้า ๓๒)	๑) การประสานงาน (Coordination) ๒) หลักสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) ๓) กระบวนการแบ่งแยกหน้าที่ (Function Process)

๒.๑.๓ ทฤษฎีการบริหารจัดการ

ทฤษฎีการบริหารจัดการ มีวิวัฒนาการมาหลายยุคดังนี้^{๑๘}

เมื่อประมาณ ๑,๐๐๐ ปีที่ผ่านมา ผู้บริหารทั้งหลายได้มีการต่อสู้กับปัญหา และประเด็นทางด้านการบริหารจัดการคล้ายคลึงกับที่ผู้บริหารปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ ราวปี พ.ศ. ๑๑๐๐ ชาวจีนได้มีการปฏิบัติหน้าที่ทางด้านการบริหารจัดการ ๔ หน้าที่ ได้แก่

- ๑) การวางแผน (Planning)
- ๒) การจัดองค์การและการจัดคนเข้าทำงาน (Organizing and Staffing)
- ๓) การนำ (Leading)
- ๔) การควบคุม (Controlling)

ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐาน การสร้างกำแพงเมืองจีนที่สำเร็จลงได้ ก็เพราะใช้หน้าที่ทางด้านการบริหารจัดการ ชาวกรีกได้รู้จักการบริหารจัดการในฐานะศิลปะ และสนับสนุนแนวคิดทางด้าน

^{๑๘} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

วิทยาการในการทำงาน, ชาวโรมันใช้การกระจายอำนาจของการบริหารจัดการกับอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ ไซปรัสของพวกเขาก่อนเริ่มปีคริสต์ศักราช, ชาวเมืองเวนิสได้กำหนดมาตรฐานการผลิตโดยใช้สาย ประกอบการผลิต, ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ (ยุคกลาง) มีการสร้างคลังสินค้าและการใช้ระบบสินค้า คงเหลือในการควบคุมขนาดที่เหมาะสมแต่ประวัติความเป็นมาเหล่านี้ ผู้บริหารส่วนใหญ่ได้ดำเนินการ ปฏิบัติมาอย่างเข้มงวด บนพื้นฐานของการลองผิดลองถูก กว่าที่จะวิวัฒนาการเป็นแนวคิดในการบริหารจัดการในปัจจุบัน

ในยุคต่อมา ทฤษฎีการบริหารจัดการ เกิดการเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่ ปี ค.ศ. ๑๙๕๐ จนถึง ปัจจุบันว่า มีทั้งสิ้น ๒๔ ประการ ได้แก่^{๑๙}

๑) แขนงการตัดสินใจ (Decision) เป็นเทคนิคช่วยในการตัดสินใจภายใต้สภาพความเสี่ยง โดยคำนึงถึงคุณค่า และผลประโยชน์หรือขาดทุนที่คาดว่าจะได้ในแต่ละทางเลือก

๒) ตารางการบริหาร (Managerial Grid) เป็นโมเดลทฤษฎีโดยมุ่งความสำคัญที่ การผลิตและคน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหาร เทคนิคนี้ใช้พัฒนาองค์การ ซึ่งใช้ประเมินรูปแบบ การจัดการของผู้บริหารโดยผ่านการใช้ตารางเป็นตัวแทนพิจารณา

๓) สิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในงาน และสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน (Satisfiers & Dissatisfies) มี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยจูงใจ เป็นปัจจัยภายในของบุคคลที่มีอิทธิพลใน การสร้างความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความก้าวหน้า ความสำเร็จ การยกย่อง เป็นต้น และปัจจัย สุขอนามัย เป็นปัจจัยภายนอกที่ป้องกันไม่ให้งานเกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน การเสนอ สุขอนามัย ไม่ใช่วิธีการจูงใจที่ดีที่สุด แต่เป็นการป้องกันความไม่พึงพอใจ ประกอบด้วย ปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับการมาทำงานหรือการขาดงานของพนักงาน เช่น นโยบายบริษัท การบังคับบัญชา ความ มั่นคงในงาน ค่าตอบแทน สภาพการทำงาน เป็นต้น

๔) ทฤษฎี X และทฤษฎี Y (Theory X and Theory Y) เป็นทฤษฎีที่มีข้อสมมติใน การบริหารว่า บุคคลทั่วไปมี ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะที่กระตือรือร้นในการทำงาน และไม่มี ความกระตือรือร้นในการทำงาน

๕) การระดมสมอง (Brainstorming) เป็นกระบวนการที่ให้ผู้บุคคลอื่นมีส่วนร่วมใน การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่กำหนดในช่วงที่มีการอภิปรายกลุ่มโดยเสรี โดยใช้เทคนิค กระตุ้นความคิดริเริ่ม และจินตนาการของบุคคลให้ผู้มีส่วนร่วม

๖) การฝึกอบรมแบบไวต่อความรู้สึก (Training Group) เป็นเทคนิคที่ใช้ในการพัฒนา องค์การ เพื่อเพิ่มทักษะด้านความคิดของผู้เข้าฝึกอบรมทางด้านพฤติกรรมของตนเอง และพฤติกรรม ของสมาชิกในกลุ่ม

๗) การรวมตัวระหว่างธุรกิจ (Conglomeration) เป็นการรวมตัวระหว่างหลายธุรกิจ ที่ไม่เกี่ยวข้องกัน การรวมตัวระหว่างธุรกิจนี้มีได้ ๒ กรณี คือ การขยายตัวไปรวมกับธุรกิจอื่น และ การขายธุรกิจโดยการควบกิจการ

๘) การบริหารจัดการโดยวัตถุประสงค์ (MBO) เป็นขั้นตอนในการกำหนดวัตถุประสงค์ โดยผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้บังคับบัญชาร่วมกันภายในช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ หรือเป็นขั้นตอนใน

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗ - ๓๐.

การกำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้ได้บังคับบัญชาและผู้บังคับบัญชา เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้สำเร็จตามเป้าหมายนั้น

๙) การกระจายธุรกิจ (Diversification) เป็นกลยุทธ์ระดับบริษัท ซึ่งผู้จัดการพยายามที่จะใช้ทรัพยากรขององค์การให้ดียิ่งขึ้น โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่และตลาดใหม่

๑๐) ทฤษฎี Z (Theory Z) เป็นทฤษฎีซึ่งอธิบายโครงสร้างงานในการบริหาร โดยมุ่งการตัดสินใจร่วมกัน การประเมิน และการเลื่อนตำแหน่งอย่างล่าช้า และมีการเกี่ยวข้องกันในลักษณะแบบครอบครัว

๑๑) การงบประมาณฐานศูนย์ (Zero - Base Budgeting) เป็นการจัดสรรทรัพยากรให้กับโครงการหรือกิจกรรม เป็นเทคนิคการควบคุม ซึ่งต้องการให้ทุกโปรแกรมการกำหนดงบประมาณของบริษัทต้องมีการสำรวจทุกปี

๑๒) การกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นขอบเขตซึ่งมีการมอบอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจ และความรับผิดชอบไปยังระดับล่างตามสายการบังคับบัญชาขององค์การ

๑๓) วงจรคุณภาพ (Quality Circle) เป็นกลุ่มทำงานหน่วยเล็ก ประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ ๔ - ๑๕ คน ร่วมกันศึกษาการควบคุมคุณภาพเกี่ยวกับการผลิต และการปฏิบัติการอย่างมีคุณภาพ ตลอดจนระบุปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหา

๑๔) ความเป็นเลิศ (Excellence) ซึ่งระบุความเป็นเลิศขององค์การ ๘ ประการ คือ การมุ่งการกระทำ การอยู่ใกล้ชิดกับลูกค้า การส่งเสริมความอิสระและความเป็นเจ้าของกิจการ การเพิ่มประสิทธิภาพโดยอาศัยคน มุ่งที่ค่านิยม การดำเนินธุรกิจที่เชี่ยวชาญ การมีโครงสร้างที่เรียบง่าย และมีที่ปรึกษาน้อยลง และการเข้มงวดพร้อมผ่อนปรนในขณะเดียวกัน

๑๕) การปรับโครงสร้างองค์การใหม่ (Restructuring) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในวิธีการปฏิบัติงานขององค์การ หรือเป็นวิธีเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลขององค์การ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในโครงสร้างองค์การ รวมทั้งลดระดับการบริหาร และส่วนประกอบของการเปลี่ยนแปลงองค์การ การจัดหาบุคคล และการลดขนาดของปริมาณคน

๑๖) การบริหารจัดการกลุ่มธุรกิจที่ลงทุน หรือการจัดการเกี่ยวกับการกระจายการลงทุนหรือกระจายความเสี่ยง (Portfolio management) เป็นกลยุทธ์ของบริษัทซึ่งเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์องค์ประกอบของธุรกิจและผลิตภัณฑ์ แล้วกำหนดกลยุทธ์การจัดสรรทรัพยากรทางการเงินสำหรับแต่ละธุรกิจและผลิตภัณฑ์นั้น

๑๗) การบริหารจัดการโดยเดินดูรอบ ๆ (MBWA) เป็นแนวทางในการจัดการ ซึ่งเกี่ยวกับการไปเยี่ยมเยียนแผนกต่าง ๆ ขององค์การโดยไม่มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้า เป็นเทคนิคที่ทำให้ผู้บริหารพบปะโดยตรงกับพนักงาน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน

๑๘) โครงสร้างองค์การแบบเมทริกซ์ (Matrix) เป็นการจัดการในลักษณะแผนก แต่ขึ้นกับหน้าที่องค์การ โดยจะมีสายการบังคับบัญชา ๒ สายที่เกิดขึ้น พร้อมกัน คือสายงานบังคับบัญชาที่เป็นงานประจำ และสายการบังคับบัญชาที่เป็นงานโครงการ

๑๙) การบริหารจัดการญี่ปุ่นแบบแคมบัง (Kamban) เป็นระบบย่อยของวิธีการควบคุมให้ทันเวลา หรือเป็นอีกชื่อหนึ่งของการควบคุมสินค้าคงเหลือแบบทันเวลาพอดี

๒๐) การบริหารจัดการแบบผู้ประกอบการ (Intrapreneuring) เป็นกิจกรรมของผู้ประกอบการภายในองค์กร กล่าวคือ แต่ละกลุ่มมีบทบาทในการเป็นผู้ประกอบการภายใน

๒๑) วัฒนธรรมบริษัท (Corporate Culture) เป็นระบบความเชื่อ และค่านิยมร่วมที่มีการพัฒนาขึ้นมาภายในสังคม และชี้นำพฤติกรรมของสมาชิก หรือเป็นระบบซึ่งมีความหมายร่วมกันภายในสังคมหนึ่ง ซึ่งจะกำหนดวิธีการที่บุคคลนำมาปฏิบัติ เป็นระบบซึ่งกำหนดโดยสมาชิกที่ทำให้สังคมหนึ่งแตกต่างจากสังคมหนึ่ง

๒๒) การลดขนาดองค์กร (Downsizing) เป็นการปรับลดขนาด และขอบเขตของแรงงานลงเป็นอย่างมาก โดยพยายามค้นหาหรือกำหนดขนาดที่เหมาะสมของแรงงานให้แก่องค์กร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร

๒๓) ทีมที่บริหารด้วยตนเอง (Self - Managed Teams) เป็นกลุ่มงานอัตโนมัติโดยพนักงานที่ได้รับการฝึกอบรม เพื่อให้ทำงานทั้งหมดในหน่วยงานหนึ่งโดยทีมงานนั้น

๒๔) การบริหารจัดการคุณภาพโดยรวม (TQM) เป็นการบริหารจัดการคุณภาพโดยรวม ๔ ประการคือ มุ่งเน้นที่ความพึงพอใจของลูกค้า การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง มีการปรับปรุงคุณภาพทุกอย่างขององค์กรมีความถูกต้องแม่นยำในการวัด และมอบอำนาจให้แก่พนักงาน

ทฤษฎีการบริหารจัดการ ไว้ดังนี้

ทฤษฎีการบริหารจัดการวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบันนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ แนวความคิด คือ^{๒๐}

ก. แนวคิดที่ ๑ แนวคิดแบบดั้งเดิม (Classic Approach)

แนวคิดทางการบริหารแบบดั้งเดิมนี้นับเป็นแนวคิดเก่าที่สุดของการบริหารที่ยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน แม้จะมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง แต่หลักการที่สำคัญ ๆ ยังคงใช้อยู่ เป็นแนวคิดที่ยอมรับกันมาก โดยเน้นว่า การบริหารจะมีกระบวนการที่ใช้ในการบริหารงานทุกประเภท จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าเป็นวิธีการบริหารที่เป็นสากล แนวคิดการบริหารแบบดั้งเดิมนี้นี้ ประกอบด้วย ๔ แนวคิด คือ

๑) การบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ผู้ที่ริเริ่มหลักการนี้ขึ้นมาคือ เฟรเดอริก เทเลอร์ (Frederick W. Taylor) ซึ่งได้ชื่อว่าบิดาของการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ โดยจากการสังเกตเห็นว่าบริษัทที่เขาทำงานอยู่นั้น มีผลผลิตต่ำ ขาดประสิทธิภาพ งานสูญเสียมีมาก และงานไม่มีระบบ เขาจึงพัฒนาหลักการ ๔ ข้อ ของการบริหารตามหลักวิทยาศาสตร์ ดังนี้

๑.๑) งานทุกงานต้องกำหนดวิธีการทำงานขึ้นมาก่อน โดยการค้นคว้าและทดลองหาวิธีทำงานที่ดีที่สุดขึ้นมา และกำหนดให้ทุกคนต้องทำงานตามวิธีที่กำหนดนั้น คนงานจะเลือกวิธีการทำงานตามใจชอบไม่ได้ วิธีการทำงานนั้นจะรวมถึง การเคลื่อนไหว การใช้เวลา สภาพการทำงานและมาตรฐานของงาน

๑.๒) คนงานที่จะรับเข้ามาทำงานจะต้องมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก เพื่อหาว่าแต่ละคนมีความรู้ความสามารถตรงตามความต้องการของงาน

^{๒๐} เสนาะ ตีแยว, หลักการบริหาร, หน้า ๔๖.

๑.๓) คนงานทุกคนจะต้องรับการอบรมก่อนมอบหมายให้ทำงาน โดยหาว่าแต่ละคนเหมาะที่จะทำงานอะไร จะได้มอบหมายงานให้ถูก และตรงกับความรู้ความสามารถ

๑.๔) ฝ่ายบริหารจะต้องควบคุมดูแล และร่วมมือกับพนักงานผู้ปฏิบัติงาน ฝ่ายบริหารงานวางแผนว่าพนักงานจะทำงานอย่างไร เมื่อมีปัญหาการปฏิบัติงานจะแก้ไขอย่างไร โดยแยกงานบริหารกับงานปฏิบัติออกจากกัน

๒) การบริหารงานเชิงระบบ (Systematic Management) เป็นการกำหนดรูปแบบกระบวนการ และขั้นตอนของการทำงานทั้งระบบให้สอดคล้องกันตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ โดยเน้นความสัมพันธ์ภายในของการดำเนินงาน เป้าหมายของการบริหารงานเชิงระบบ คือ

๒.๑) ต้องระบุหน้าที่ และความรับผิดชอบของงานไว้อย่างชัดเจน

๒.๒) กำหนดวิธีการที่เป็นมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงาน

๒.๓) กำหนดวิธีการอย่างชัดเจนในการเก็บรวบรวม ดำเนินการ การส่ง และการวิเคราะห์ข้อมูล

๒.๔) กำหนดระบบบัญชีและการควบคุมเพื่อสะดวกต่อการประสานงานภายใน

๓) หลักการบริหาร (Administrative Principle) บุคคลสำคัญที่กำหนดหลักการบริหารนี้ขึ้นมาคือ เฮนรี ฟาโยล (Henry Fayol) หลักที่กำหนดขึ้นมามี ๒ เรื่อง คือ หน้าที่ทาง การบริหาร และหลักการบริหาร หน้าที่ทางการบริหารกำหนดไว้ ๕ หน้าที่ คือ การวางแผน การจัด องค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุม ส่วนหลักการบริหารมี ๑๔ ข้อ คือ

๓.๑) การแบ่งงานกันทำ

๓.๒) อำนาจสั่งการ

๓.๓) ระเบียบวินัย

๓.๔) คำสั่งอย่างเดียวกันหรือความเป็นเอกภาพของการบังคับบัญชา

๓.๕) ทิศทางการทำงานอย่างเดียวกัน

๓.๖) ผลประโยชน์ของพนักงานเป็นเรื่องรองประโยชน์ขององค์การ

๓.๗) หลักการจ่ายค่าตอบแทน

๓.๘) การรวมอำนาจ

๓.๙) สายการบังคับบัญชา

๓.๑๐) การมีระเบียบ

๓.๑๑) ความเท่าเทียมกัน

๓.๑๒) ความมั่นคงในการทำงาน

๓.๑๓) หลักความคิดริเริ่ม

๓.๑๔) หลักความสามัคคี

๔) หลักราชการ (Bureaucracy) บุคคลที่มีแนวคิดในเรื่องนี้คือ Max Weber ซึ่งเขา เชื่อว่าโครงสร้างองค์การตามหลักราชการจะสร้างความแตกต่างของผู้บริหารที่ทำงานอยู่ในองค์การ เดียวกันแต่มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และเป้าหมายในการทำงานไม่เท่ากัน แม้ว่าองค์การจะ กำหนดมาตรฐานงานขึ้นมาแล้วก็ตาม แต่อาจทำงานได้ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน แต่ถ้ากำหนด โครงสร้างองค์การ และความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ให้เหมาะสม เพราะกฎเกณฑ์ข้อบังคับ

ขององค์การจะทำให้พฤติกรรมของคนเป็นแบบเดียวกัน และอำนาจบังคับบัญชาจะทำให้สั่งการได้ดีกว่าจะใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ทำให้งานขององค์การดำเนินต่อเนื่องตามโครงสร้างองค์การ โดยไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ลักษณะองค์การที่จัดแบบระบบราชการเป็นรูปแบบองค์การที่จัดอย่างมีเหตุผล มีระเบียบ และการใช้อำนาจอย่างถูกหลักการ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ๕ ประการ คือ

- ๔.๑) มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน
- ๔.๒) มีสายการบังคับบัญชาตลอดหลั่นกันลงมา
- ๔.๓) มีระเบียบและกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการ
- ๔.๔) ไม่มีความเป็นส่วนตัว
- ๔.๕) การก้าวหน้าในอาชีพการงานยึดหลักคุณธรรม

ข. แนวคิดที่ ๒ แนวคิดมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach)

ปัจจัยตัวบุคคลในการทำงานเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นนับตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๒๐ เป็นต้นมา ทำให้ผู้บริหารหันมาสนใจเรื่องของคน หรือพฤติกรรมของคน แนวคิดทางการบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์ หรือการบริหารแนวพฤติกรรม หรือพฤติกรรมองค์การ เป็นแนวคิดที่มีสมมติฐานว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความต้องการให้ความคิดของตนเองเป็นจริง ซึ่งเน้นที่การสนใจ ความเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีม และการบริหารความขัดแย้งในการบริหารงาน การถือว่าปัจจัยตัวบุคคลมีความสำคัญในการทำงานนั้นมีนักบริหารจำนวนมากสนใจมาตั้งแต่ยุค ปี ค.ศ. ๑๙๘๙ เป็นต้นมา การบริหารตามแนวมนุษยสัมพันธ์ ต้องอาศัยทฤษฎีการบริหาร ๔ ทฤษฎี ได้แก่

๑) ทฤษฎีความต้องการของคน หรือทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ ทฤษฎีนี้อธิบายความต้องการของมนุษย์เรียงลำดับเป็นขั้นๆ ตั้งแต่ต่ำสุดจนสูงสุด ดังนี้

- ๑.๑) ความต้องการของร่างกาย
- ๑.๒) ความต้องการความปลอดภัย
- ๑.๓) ความต้องการทางสังคม
- ๑.๔) ความต้องการให้ตัวเองมีความสำคัญ
- ๑.๕) ความต้องการให้ความคิดของตัวเองเป็นจริง

๒) ทฤษฎีเอกซ์และวาย เป็นสมมติฐานที่เกี่ยวกับคน เป็นแนวคิดของ Duouglas Mc Gregor ซึ่งระบุธรรมชาติของคนไว้เป็นทฤษฎีเอกซ์และทฤษฎีวาย คือ ทฤษฎีเอกซ์มีแนวคิดเป็นลบ และทฤษฎีวายมีแนวคิดเป็นบวก การนำเอาสองทฤษฎีมาใช้ในการจูงใจคนให้ทำงานในแง่ของผู้บริหารจะสะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริหารจะสร้างบรรยากาศในการทำงานอย่างไร ผู้บริหารที่มองคนในแง่ทฤษฎีเอกซ์ ก็จะกำหนดบรรยากาศในการทำงานที่เข้มงวด และควบคุมการทำงานของคน แต่ถ้าผู้บริหารที่มีทัศนคติต่อคนในแง่ของทฤษฎีวาย ก็จะสร้างบรรยากาศในการทำงานในทางให้คนมีส่วนร่วม มีความคิดอิสระและมอบหมายความรับผิดชอบให้กับผู้ปฏิบัติงาน การปฏิบัติต่อคนตามทฤษฎีวายจะกระตุ้นคนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และเพิ่มผลผลิตในการทำงาน จะทำให้คนมีการพัฒนา และมีส่วนร่วมในงานมากขึ้นกว่าการปฏิบัติต่อคนตามทฤษฎีเอกซ์

๓) ทฤษฎีบุคลิกภาพกับองค์การ กล่าวคือ การบริหารตามแนวดั้งเดิมอาจไม่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของคนที่มีภาวะความเป็นเด็ก แต่ไม่ทุกคน เพราะภาวะความเป็นเด็กมักจะชอบทำตามความรู้สึกของตัวเอง แต่จะขัดแย้งกับบุคลิกภาพของคนที่มีความเป็นผู้ใหญ่ ที่สามารถควบคุมตัวเอง

ในทางบวก จะทำให้คนไม่ว่าจะมีภาวะความเป็นเด็ก หรือความเป็นผู้ใหญ่ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลผลิตสูง แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงมากก็คือ การใช้วิธีการทางการบริหารขัดแย้งกับบุคลิกภาพของคน จะสร้างปัญหาทางการบริหารให้เกิดขึ้นส่งผลต่อการขาดงาน การมาสาย การต่อต้านอำนาจ และการวางแผนต่อกฎข้อบังคับ

๔) ทฤษฎีความเป็นผู้นำ ทฤษฎีความเป็นผู้นำนี้เน้นพฤติกรรมที่ทำให้ผู้นำประสบความสำเร็จในการทำงาน ซึ่งเสมือนแบบในการทำงานนั่นเอง ทฤษฎีแยกออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ คือ

๔.๑) ทฤษฎีที่มหาวิทยาลัยโอไอโอวสรุปไว้ เป็นพฤติกรรมการทำงาน ๓ แบบคือ แบบประชาธิปไตย แบบเผด็จการ และแบบเสรี

๔.๒) ทฤษฎีผู้นำของมหาวิทยาลัยโอไฮโอสเตท ได้แยกผู้นำตามความสัมพันธ์ของผู้ใต้บังคับบัญชาไว้ ๒ พฤติกรรมคือ ผู้นำที่เห็นใจคน และผู้นำที่มุ่งโครงสร้าง

๔.๓) ทฤษฎีของมหาวิทยาลัยมิชิแกน แยกผู้นำไว้ ๒ พฤติกรรม คือ ผู้นำที่เน้นคน และผู้นำที่เน้นผลผลิต

๔.๔) ทฤษฎี Managerial Grid เป็นทฤษฎีที่เน้นเช่นเดียวกับทฤษฎีของมหาวิทยาลัยมิชิแกน แต่วัดเป็นค่า ๕ พฤติกรรม ผู้นำที่สนใจคน กับผู้นำที่สนใจผลผลิต โดยมีค่าเป็น ๙,๙ ๑,๙ ๙,๑ ๕,๕ และ ๑,๑ ตามลำดับ

ค. แนวคิดที่ ๓ แนวคิดเชิงปริมาณหรือการบริหารศาสตร์ (Quantitative or Management Science Approach)

แนวคิดเชิงปริมาณหรือการบริหารศาสตร์ เน้นการใช้เทคนิคเชิงปริมาณ หรือเทคนิคทางคณิตศาสตร์มาใช้ตัดสินใจและแก้ปัญหาทางการบริหาร การนำแนวคิดเชิงปริมาณมาใช้ก็โดยยึดสมมติฐานว่าการใช้เทคนิคคณิตศาสตร์จะทำให้การตัดสินใจและแก้ปัญหาดีขึ้น ลักษณะสำคัญของแนวคิดการบริหารเชิงปริมาณ มีดังนี้

- ๑) เน้นการตัดสินใจเพื่อใช้ประโยชน์ทางการบริหาร
- ๒) ใช้มาตรการตัดสินใจโดยยึดหลักเศรษฐศาสตร์
- ๓) ใช้สูตรหรือรูปแบบการวิเคราะห์ทางคณิตศาสตร์หรือเชิงปริมาณ
- ๔) ต้องอาศัยเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้ประมวลข้อมูลจำนวนมาก

ง. แนวคิดที่ ๔ แนวคิดตามสถานการณ์ (Contingence Approach)

การบริหารตามสถานการณ์ มีสมมติฐานว่าสถานการณ์เป็นปัจจัยในการกำหนดวิธีการทางการบริหารที่จะนำไปใช้ในองค์การที่เป็นแนวคิดที่จะออกไปจากหลักการบริหารแบบดั้งเดิม ซึ่งถือว่าการบริหารเป็นสากลใช้ได้ในทุกสถานการณ์ มาเป็นการบริหารให้สอดคล้องกับสถานการณ์แต่ละอย่างให้เหมาะสม แนวความคิดการบริหารตามสถานการณ์ประกอบด้วยความสัมพันธ์ ๓ แนวคิด คือ

๑) แนวคิดเชิงระบบ เป็นแนวคิดทั่ว ๆ ไปและเลื่อนลอยเกินไป โดยระบุว่าทุกอย่างประกอบด้วยส่วนย่อยต่าง ๆ และส่วนย่อยเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับภายใน และมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมการเมือง เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่อยู่ภายนอกองค์การ ดังนั้นองค์การก็เป็นเช่นเดียวกัน

๒) แนวคิดเชิงปฏิบัติ เป็นแนวคิดที่จะนำเอาส่วนประกอบเหล่านั้นมาใช้เป็นเครื่องมือปฏิบัติให้เกิดผลจริงในการบริหารงาน โดยพิจารณาปัจจัยที่เหมือนกันของส่วนประกอบอยู่ใน

กลุ่มเดียว ส่วนปัจจัยที่ต่างก็จัดไว้อีกจำพวกหนึ่ง จุดหมายปลายทางของแนวคิดเชิงปฏิบัติ คือ จะทำอย่างไรให้อาส่วนประกอบเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดผลจริงในงานบริหาร

๓) การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ อย่าง ซึ่งเป็นเทคนิคที่กำหนดว่าจะรวมเอาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ได้อย่างไร

จ. แนวคิดที่ ๕ แนวคิดสมัยใหม่ (Modern Approach)

แนวคิดการบริหารสมัยใหม่ยังคงยึดหลักการบริหารแบบดั้งเดิม แนวคิดมนุษย์สัมพันธ์ แนวคิดเชิงปริมาณ และแนวคิดตามสถานการณ์อยู่ แต่จะเลือกใช้ให้เหมาะสม เพราะไม่มีทฤษฎีการบริหารจัดการใดที่เป็นสากลและใช้ได้โดยสมบูรณ์ แต่จะต้องปรับเปลี่ยน และเพิ่มแนวคิดใหม่ที่ไม่ใช่ทั้ง ๔ แนวคิดข้างต้นทั้งหมด เพราะภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนต้องเอามาผสมผสานให้เข้ากันอย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม แนวคิดสมัยใหม่มีสมมติฐานว่า มนุษย์เป็นสิ่งยุ่งยากซับซ้อน มีความต้องการที่หลากหลาย และเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แต่มีความรู้ความสามารถที่สามารถพัฒนาได้อย่างตลอดเวลาอย่างไม่มีสิ้นสุด แนวคิดทางการบริหารจะต้องตอบรับกับความหลากหลายของมนุษย์ โดยการปรับกลยุทธ์ทางการบริหารและแสวงหาโอกาสให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวคิดการบริหารสมัยใหม่นอกจากผสมผสานแนวคิดทั้ง ๔ แนวคิดเดิมแล้ว ยังต้องปรับเปลี่ยนแนวความคิดแบบดั้งเดิมบางอย่าง และเสริมด้วยแนวคิดอีก ๖ แนวคิด ได้แก่

๑) การบริหารคุณภาพโดยรวม มีหลักสำคัญคือ การใช้การวิเคราะห์ทางสถิติความแตกต่างของคุณภาพสินค้าที่เกิดจากกระบวนการผลิต องค์การที่มีการจัดระบบควบคุมการผลิตทางสถิติตามความคิดของ Deming จะลดความแตกต่างในเรื่องคุณภาพสินค้าที่เกิดจากกระบวนการผลิตให้เหลือน้อยลง โดยในระยะแรกได้พัฒนาการควบคุมไว้ ๑๔ จุด ในกระบวนการผลิต ในที่สุดจากการเริ่มต้นนี้เองทำให้นำไปสู่การบริหารคุณภาพซึ่งมีปรัชญาว่า จะต้องมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองตรงตามความต้องการของลูกค้า

๒) การมุ่งสู่ความเป็นเลิศ เป็นการรวบรวมมาตรการทั้งที่ชัดเจนและไม่ชัดเจนของบริษัท ๖๒ แห่ง ที่บริหารงานดีที่สุดของสหรัฐอเมริกา ในจำนวนนี้มีจำนวนบริษัท ๓๖ แห่ง ความเป็นเลิศและบริหารงานมายาวนานมากกว่า ๒๐ ปี ตลอดเวลาอันยาวนานนั้นบริหารงานมีกำไร และมีนวัตกรรมมาตลอด ผลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารบริษัทเหล่านี้ และทำการวิเคราะห์ลักษณะต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความเป็นเลิศก็ได้ข้อสรุปออกมา ๘ ข้อ ซึ่งลักษณะทั้ง ๘ ข้อนี้ ไม่ได้หมายความว่า ทุกบริษัทจะให้ความสำคัญเท่ากัน แต่แตกต่างกันตามสถานการณ์และลักษณะธุรกิจนั้น ลักษณะความเป็นเลิศทั้ง ๘ ข้อ มีดังนี้

๒.๑) มุ่งการกระทำ

๒.๒) ความใกล้ชิดกับลูกค้า

๒.๓) ความเป็นอิสระและเป็นผู้ประกอบการ

๒.๔) การเพิ่มผลผลิตโดยอาศัยคน

๒.๕) วิธีการบริหารอย่างง่าย ๆ

๒.๖) จงทำในสิ่งที่องค์กรถนัด

๒.๗) จัดโครงสร้างองค์การอย่างง่ายและมีพนักงานน้อย

๒.๘) มีทั้งเข้มงวดและผ่อนปรนขณะเดียวกัน

๓) การลดสายการบังคับบัญชา การลดสายการบังคับบัญชาให้สั้นลง ทำเพื่อลดค่าใช้จ่าย ปรับปรุงประสิทธิภาพและการแข่งขัน เพิ่มการให้พนักงานมีส่วนร่วมมากขึ้น ปรับตัวให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น และมุ่งไปสู่กิจกรรมการดำเนินงานที่องค์การมีความถนัดหรือทำได้ดีที่สุด การลดสายการบังคับบัญชาให้สั้นลงนั้น องค์การทำได้โดยอาศัยการลดขนาด การใช้พนักงานชั่วคราว และการให้อำนาจพนักงาน

๔) การเรียนรู้และปรับปรุงรูปแบบองค์การการเรียนรู้ และการปรับปรุงรูปแบบองค์การก็เพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น ผู้บริหารจะมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ทางการบริหาร และจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของตัวเองใหม่ จากการทำงานโดยเป็นหัวหน้างานมาเป็นหัวหน้าทีมงาน จากวิธีการบอกว่าจะทำอะไรและทำอย่างไร มาเป็นการรับฟัง จูงใจ และสอนงาน

๕) การแสวงจากภายนอก เป็นกระบวนการทำสัญญากับองค์การอื่นให้ดำเนินงานหรือให้บริการแทนองค์การของเรา เพราะว่าองค์การทำสัญญานั้นสามารถดำเนินการได้ดีกว่า และราคาถูกกว่า การหาแหล่งจากภายนอกอาจเกิดขึ้นเนื่องจากวิธีการหาจุดเด่นขององค์การอื่นแล้ว องค์การของเราไม่สามารถทำได้ดีเท่ากับองค์การอื่น จึงว่าจ้างองค์การอื่นผลิตแทน หรือรับซื้อวัตถุดิบหรือชิ้นส่วนมาทำการผลิตด้วยเหตุผลว่า ชิ้นส่วนนั้นคุณภาพดีกว่าและต้นทุนถูกกว่าผลิตเอง การหาแหล่งจากภายนอก นอกจากเรื่องสินค้าและบริการแล้ว อาจรวมถึงการให้เป็นตัวแทนจำหน่าย การเก็บรักษาสินค้า การบริหารงานหรือการใช้สถานที่ทำงานขององค์การอื่นแทนที่จะจัดตั้งขึ้นเอง การจ้างบริษัทรักษาความสะอาด รักษาความปลอดภัย และรวมทั้งการจ้างพนักงานข้างนอกทำงานแทน เป็นต้น

ตามหลักพระพุทธศาสนา มีการบริหารตามหลักพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่า พุทธวิธีการบริหารจัดการ^{๒๑}

พระพุทธเจ้าทรงเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์ และจุดมุ่งหมายของมนุษย์จากแนวเดิม ซึ่งเป็นความคิดตามหลักศาสนาพราหมณ์และลัทธิอื่น ๆ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า การยึดมั่นในตัวตน (อัตตา) ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้นในสังคม ทำให้คนเราคิดถึงตัวเองมากกว่าสังคม ส่วนการละตัวตน จะทำให้คนเรามีความสำนึกต่อสังคมได้มากขึ้น การละตัวตนจะต้องอาศัยการจัดระบบสังคมเสียใหม่ ดังนั้นการบริหารของพระพุทธเจ้าจึงเป็นการเปลี่ยนแนวคิดเดิม ๆ ที่มีมาในอดีต ซึ่งต่อมาถือเป็นต้นแบบของการบริหารกระทั่งปัจจุบัน

หลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ๓ ด้าน ดังนี้^{๒๒}

๑) ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัย เพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หาใช่สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติ อย่างที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติ

^{๒๑}ปรีชา ช้างขวัญยืน, *ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒ - ๔๓.

^{๒๒}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคนพัฒนาประเทศ*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙.

พระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใส และเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละเราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มผู้เกียติ ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑”

๒) ในด้านการบริหารพระวินัยในสมัย เมื่อยังมีพระสาวกไม่มากนัก พระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้ขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีก ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั้นเอง ส่วนการบริหาร คณะสงฆ์ในรูปองค์กร เช่น มหาเถรสมาคมนั้นไม่บัญญัติในพระวินัย แต่ก็ไม่ได้ขัดพระวินัย เป็นต้น

๓) ด้านอธิกรณ์ของสงฆ์ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมวางไว้เป็น บรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคม ป้องกันไม่ให้มีการกระทำ หรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคม ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออธิกรณ์ และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก ความผิดที่ร้ายแรงบางอย่างของบรรพชิต เช่น ความผิดทางเพศ สำหรับฝ่ายอาณาจักรอาจไม่ถือว่าเป็นผิด เป็นต้น

วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ซึ่งดำรงสืบมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี เป็นข้อมูลให้เราได้ศึกษาเรื่องพุทธวิธีบริหาร นอกจากนี้ยังมีพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก การศึกษาพุทธพจน์เหล่านั้นก็จะทำให้ทราบถึงพุทธวิธีการบริหารการศึกษา พุทธวิธีการบริหารนี้จึงใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณาหน้าที่ (Function) ของนักบริหาร ตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC^{๒๓}

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์ เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิก และสายการบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

^{๒๓} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๔ - ๕.

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาในองค์กร

เมื่อว่าตามคำนิยามและหน้าที่ของนักบริหารดังกล่าวมานี้ เราต้องยอมรับว่า หลังจากการตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว ในขั้นนั้นยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้น เมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือ เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยพระพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๒๔}

พระพุทธดำรัสดังกล่าวนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้ชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึงว่า มีการกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนตัว เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดมั่นเป้าหมายเดียวกัน คือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในโอกาสอื่นว่า พรหมจรรย์ (การบวช) นี้ไม่ได้มีไว้สำหรับแสวงหาลาภสักการะและคำสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อเจโตวิมุตติหรือความหลุดพ้นแห่งจิต^{๒๕}

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับการวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมาก คือ ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้บริหารต้องมีจักขุมตา แปลว่า มีสายตาที่ยาวไกล คือมองการณ์ไกล^{๒๖} วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจน และใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่จุดเดียวคือวิมุตติ (ความหลุดพ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม ฉันทิ ธรรมวินัยนี้ก็มีรสเดียวคือวิมุตติ ฉันทัน”^{๒๗}

การถือเอาความหลุดพ้นทุกข์เป็นวัตถุประสงค์ส่วนตัวสำหรับสมาชิกทุกคนในพระพุทธศาสนานี้ใช้ได้กับผู้ยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์ แต่เมื่อสมาชิกรับเป็นพระอรหันต์ได้ เจโตวิมุตติ หลุดพ้นทุกข์แล้ว วัตถุประสงค์ของเขาก็เปลี่ยนไป นั่นคือ แทนที่จะดำเนินชีวิต เพื่อความหลุดพ้นส่วนตัว พระอรหันต์จะดำเนินชีวิต เพื่อคนอื่นให้หลุดพ้นทุกข์ ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อพันพรรษาแรก มีภิกษุผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ๖๐ รูป พระพุทธเจ้าทรงวางแผน เพื่อประกาศศาสนาแล้วส่ง

^{๒๔}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

^{๒๕}ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๕๒/๓๗๓.

^{๒๖}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๙/๑๕๖.

^{๒๗}วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๙๑.

พระสาวกเหล่านั้นให้แยกย้ายกันไปในทิศทางต่าง ๆ ด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจาก บ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตา และมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าไปทางเดียวกันสองรูป... แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^{๒๘}

เนื่องจากพระสงฆ์มีจำนวนจำกัด พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญชาให้แต่ละรูปไปตามลำพังผู้เดียว ส่วนพระองค์เองทรงเลือกไปประกาศธรรมแก่เจ้าลัทธิในแคว้นมคธ คือ ชฎิลสามพี่น้อง ที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลา ๒ เดือนในการชี้แจงให้เข้าใจหลักปรัชญาในพระพุทธศาสนา แก่ชฎิลสามพี่น้องและบริวาร จนทำให้พวกเขาหันมาบวชเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จากนั้นได้เสด็จไปเทศน์โปรดพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชาแห่งแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสาร และประชาชนชาวมคธเห็นว่าชฎิลสามพี่น้องที่พวกตนนับถือได้ยอมเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ก็คลายทิฐิมานะหันมาตั้งใจฟังธรรม ในที่สุดก็ได้ดวงตามเห็นธรรม และหันมานับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้เวลาไม่นานนับจากวันตรัสรู้ก็สามารถวางรากฐานพระพุทธศาสนา ในแคว้นมคธ ซึ่งเป็นหนึ่งในแคว้นมหาอำนาจสมัยนั้น นี่เป็นผลมาจากการวางแผนประกาศพระศาสนาในเบื้องต้นของพระพุทธเจ้า

ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการประกาศศาสนาโดยที่หาผู้บรรลุธรรมตามอย่างพระพุทธองค์ไม่ได้สักคนเดียว พระพุทธเจ้าก็เป็นเพียงพระปัจเจกพุทธะ คือ ผู้ตรัสรู้เฉพาะตนที่ไม่สามารถสอนคนอื่นให้ตรัสรู้ตามได้ จึงไม่ใช่ นักบริหาร แต่เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงสามารถสอนให้คนอื่นตรัสรู้ตามได้ พระองค์จึงเป็นพระสัมมาสัมพุทธ ผู้สามารถจัดตั้งองค์กรพระพุทธศาสนา และเป็นนักบริหารกิจการพระศาสนา

ในการวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนาดังกล่าวนั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดวัตถุประสงค์สำหรับให้สมาชิกในองค์กรทุกคนถือปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน นั่นคือให้สมาชิกยึดความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว หรือความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เป็นเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ส่วนตัว เรียกว่า อัตตहितสมบัติ การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นทุกข์ของคนอื่น เรียกว่า พรหิตปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าทรงมีทั้งอัตตहितสมบัติที่เกิดจากพระปัญญาคุณ และพรหิตปฏิบัติที่เกิดจากพระกรุณาคุณ จึงทรงวางรากฐานในการประกาศพระศาสนาด้วยการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ แก่พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป ในวันมาฆบูชา หลังจากตรัสรู้ได้ ๔ เดือน

ในโอวาทปาฏิโมกข์ หมายถึง คำสอนที่เป็นหลักสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่พระอรหันต์ เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป ในโอวาทปาฏิโมกข์นี้ มีการกำหนดให้หนีพพาน หรือความหลุดพ้นทุกข์ เป็นเป้าหมายสูงสุดในการปฏิบัติธรรม แนวทางปฏิบัติธรรมให้ยึดหลัก ๓ ประการ คือ ไม่ทำชั่วทั้งปวง ทำดีให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส นอกจากนี้ยังกำหนดวิธีการประกาศพระพุทธานุภาพว่า ให้เผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๒๘}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๒/๓๙.

ด้วยขันติหรือความอดทน ไม่ให้ใช้การว่าร้ายหรือการเข่นฆ่าประหัตประหาร เพื่อบีบบังคับให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนา^{๒๙} ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ

จะเห็นได้ว่าการวางแผนเพื่อบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้านั้น มีการใช้วิสัยทัศน์กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และพันธกิจขององค์กรคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน องค์กรพระพุทธศาสนาจึงเจริญเติบโตขึ้นมาได้เพราะผลจากวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้า

พุทธวิธในการบริหารงานบุคคลการบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวชที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบบัญญัติจตุตถกรรม พระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธีอุปสมบทเรียกว่า พระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ที่ประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท

เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วพระบวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรม และการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์ โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ จึงเรียกว่านิสัยมุตตกะ คือ ผู้พ้นจากการพึ่งพาพระอุปัชฌาย์ ดังนั้นกระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง กระบวนการนี้ก่อให้เกิดระบบโรงเรียนในวัด ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สำคัญในอินเดีย เช่นมหาวิทยาลัยนาลันทา

ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากร トラบใดที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์ เขาผู้นั้นต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป เรียกว่า เป็นเสขะ คือ ผู้ยังต้องศึกษาต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้วจึงเรียกว่า เป็นอเสขะ คือ ผู้ไม่ต้องศึกษา

กระบวนการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญาซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหารเราต้องยอมรับว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่งด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงชื่อว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา

การศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมายสาระกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน^{๓๐} ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษอบรมไปตามจรีต ๖ และที่สำคัญมากก็คือ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตุมเหทิจจจำตปโปกขาทาโร ตถาคตา เธอทั้งหลายต้องทำความเพียรเผากิเลสเองพระตถาคตเจ้าเป็นแต่ผู้บอกทาง”^{๓๑}

^{๒๙} พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๒๔/๓๙.

^{๓๐} คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

^{๓๑} พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑.

บุคลากรที่ได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถดังที่พระพุทธเจ้าทรงแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนามีระบบการให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งเทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบัน นั่นคือใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่อง ใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษดังพระบาลีที่ว่า “นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ ชมฺคนทํควรชฺม ยกฺยอํคนทํควรยกฺยอํ”^{๓๒} เราจะเข้าใจระบบการให้รางวัลและการลงโทษได้ดีจากเรื่องต่อไปนี้ในเกสียสูตร^{๓๓}

วันหนึ่ง สาริณีผู้ฝึกม้าชื่อนายเกสียเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วทูลถามว่า พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีฝึกคนอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงย้อนถามว่านายเกสียมีวิธีฝึกม้าอย่างไร นายเกสียกราบทูลว่า เขาใช้ ๓ วิธี คือ วิธีนุ่มนวล วิธีรุนแรง วิธีผสมผสาน คือ มีทั้งความนุ่มนวลและรุนแรง

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะอย่างไร

นายเกสียกราบทูลว่า ถ้าฝึกไม่ได้ผลก็ฆ่าม้าทิ้งเสีย เพราะปล่อยไปก็ทำให้เสียชื่อ สถาบันเกสียวิทยา

พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ทรงใช้ทั้ง ๓ วิธีฝึกคนเหมือนกันคือ ใช้วิธีนุ่มนวลกับคนที่ควรให้กำลังใจ ใช้วิธีรุนแรงกับคนที่ควรตำหนิห้ามปราม และใช้วิธีผสมผสานกับคนที่ควรยกย่องเมื่อถึงคราวต้องยกย่องและตำหนิเมื่อถึงคราวต้องตำหนิ

นายเกสียทูลถามว่า ถ้าใช้ ๓ วิธีแล้วไม่ได้ผลจะอย่างไร

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ก็มีการฆ่าทิ้งเหมือนกัน

นายเกสียทูลถามว่า การฆ่าไม่สมควรสำหรับสมณะมิใช่หรือ

พระพุทธเจ้าทรงอธิบายว่าในวินัยของพระอริยเจ้า การฆ่า หมายถึง การเลิกว่ากล่าวสั่งสอนคน ที่พระพุทธเจ้าเลิกว่ากล่าวสั่งสอนย่อมหมดโอกาสเจริญเติบโตในทางธรรม

การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรตามแบบบัญญัติจตุตถกรรมแล้ว เมื่อบุคลากรได้รับการพัฒนาแล้วก็จะได้รับการจัดสรรภาระหน้าที่ให้ปฏิบัติงานภายในองค์กรตามความรู้ความสามารถตามที่พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งให้เป็นเอตทัคคะในด้านต่าง ๆ นั่นเอง

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการบริหารจัดการเกิดขึ้นตั้งแต่การก่อสร้างพีระมิด การก่อสร้างกำแพงเมืองจีน และในยุคกลางที่เกิดขึ้นในนครเวนิส ประเทศอิตาลี ปัจจุบันแบ่งเป็น ๕ แนวคิด คือ แนวคิดแบบดั้งเดิม แนวคิดมนุษยสัมพันธ์ แนวคิดเชิงปริมาณหรือบริหารศาสตร์ แนวคิดตามสถานการณ์ และแนวคิดสมัยใหม่ และพุทธวิธีในการบริหารจัดการ ซึ่งแนวคิดทฤษฎีทางการบริหารจัดการดังกล่าวนี้สำคัญยิ่งสำหรับการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหาร เพราะจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจไว้ได้ ดังนั้น แนวคิด ทฤษฎี การบริหารจัดการนี้ ผู้บริหารจำเป็นต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในองค์กรของตน

^{๓๒} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๔๔๒/๕๓๑.

^{๓๓} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๕๐.

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับทฤษฎีการบริหารจัดการไว้ ดังตารางที่ ๒.๓

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดหลักที่นักวิชาการ และนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีการบริหารจัดการ

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (๒๕๔๕, หน้า ๒๕)	๑) แขนงการตัดสินใจ (Decision) ๒) ตารางการบริหาร (Managerial Grid) ๓) ความพึงพอใจในงานและความไม่พึงพอใจในงาน (Satisfiers & Dissatisfies) ๔) ทฤษฎี X และทฤษฎี Y (Theory X and Theory Y) ๕) การระดมสมอง (Brainstorming)
เสนาะ ตีแยว, (๒๕๔๖, หน้า ๔๖)	๑) แนวคิดแบบดั้งเดิม (Classic Approach) ๒) แนวคิดมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Approach) ๓) แนวคิดเชิงปริมาณหรือการบริหารศาสตร์ (Quantitative or Management Science Approach) ๔) แนวคิดตามสถานการณ์ (Contingence Approach) ๕) แนวคิดสมัยใหม่ (Modern Approach)
พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๙, หน้า ๔ - ๕) คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวง ศึกษาธิการ (๒๕๔๓, หน้า ๒๐)	๑) P คือ Planning หมายถึง การวางแผน ๒) O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร ๓) S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร ๔) D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ ๕) C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นภาระหน้าที่โดยตรงของพระสังฆาธิการที่มีความสำคัญต่อพระศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นที่ ความเรียบร้อยดีงามของประเทศชาติเกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการของแต่ละชุมชน ฉะนั้น ความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ก็เกิดได้จากความสำเร็จของการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในแต่ละระดับ ฉะนั้น โดยที่ข้อบ่งชี้ของการบริหารนี้ หมายถึง งานทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ ดังนั้น ในหัวข้อ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับแนวคิดของภาระงานทั้ง ๖ ด้าน และแนวคิดเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยตรง คือ พระสังฆาธิการตามลำดับ ดังนี้

๒.๒.๑ ด้านการปกครอง

การปกครอง เป็นงานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า การปกครอง แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ควรจะอยู่^{๓๔}

ด้วยเหตุนี้ พระสังฆาธิการจึงต้องดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช นอกจากนั้นพระสังฆาธิการยังจะต้องทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง รวมตลอดทั้งควบคุมบังคับบัญชาพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในเขตปกครองของตน ชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย พร้อมทั้งตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานการปกครอง เป็นงานเกี่ยวกับการปกครองพระภิกษุ สามเณรตลอดจนภุคคฤหัสถ์ให้ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเรียบร้อยดีงาม

การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครอง เพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่จะเกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัย คือ สภาพเอื้อเพื่อให้แต่ละบุคคลบรรลุตามจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือเป็นคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นนั้นเป็นเรื่องของการศึกษา และเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษา ก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปรปักษ์ ที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจ ใช้อำนาจและจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็น

^{๓๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ), เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

การปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว นั้นเอง^{๓๕} การบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแลตลอดทั้ง แนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ ที่มีอยู่หรือพำนักอยู่ในวัดให้ประพฤติอยู่ใน พระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และประกาศของมหาเถรสมาคม^{๓๖}

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้า ว่าด้วยการสั่งแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้า เป็นที่ยอมรับได้ง่าย เพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการ แต่ทรงใช้วิธีการแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้า ทรงจำแนก แรงจูงใจในการทำมาดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย ๓ ประการ ดังนี้ ๑) อัตตาธิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง ๒) โลกาธิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือ ยึดทัศนะหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง ๓) ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อทำความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือ ยึดธรรมคือหน้าที่สำคัญ แม้พระพุทธเจ้าทรง ประกาศว่า พระองค์ทรงเป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จ โดยลำพังพระองค์เองตามแบบ ราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้าทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ ทั้งนี้เพราะ แรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้วย่อมไม่ใช่ เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์^{๓๗}

ผู้ปกครองวัดก็คือเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการอันดับที่ ๙ เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อการพระศาสนาอย่างยิ่งใหญ่เพราะต้องปกครองวัด คำว่า “วัด” มีความหมาย ๒ ประการ คือ หมายถึง ศูนย์กลางแห่งพระศาสนาทั้งปวง และหมายถึง แหล่งรวมของส่วนประกอบที่สำคัญของ พระศาสนา ๕ ประการ คือ

๑) ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งวัดและบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมเหมาะที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ

๒) ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้างเป็นเสนาสนะต่าง ๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ที่แสดงถึงความถูกต้องเรียบร้อย นำไปสู่ความสงบ

๓) ศาสนบุคคล ได้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่มีลักษณะตั้งอยู่ในศีลาจารวัตร บำเพ็ญหน้าที่ ศึกษา ปฏิบัติ และแนะนำสั่งสอน เพื่อความสงบ บำเพ็ญสังคมสงเคราะห์ตามสมณวิสัย ศิษย์วัดที่มี ลักษณะเป็นพุทธมามกะ ตลอดจนทายก ทายิกา ที่มีแนวแห่งความเป็นอุบาสก อุบาสิกา มีความ มั่นคงในพระศาสนาพอสมควร

๔) ศาสนธรรม ได้แก่ ระเบียบแบบแผน ขนบประเพณีทางศาสนา ตลอดจนคำสั่งสอน และแนวปฏิบัติทางพระศาสนาที่ได้รับการยกย่อง เชิดชู และศึกษาเล่าเรียนด้วยความเลื่อมใสใน คุณค่าเป็นที่พึงพอใจ

๕) ศาสนกิจ ได้แก่ งานต่าง ๆ ทางพระศาสนา เช่น การศึกษา การเผยแพร่หรืองาน เสริมสร้างความบริสุทธิ์ ความมั่นคงของสังคมชนบท เพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของพระศาสนา

^{๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **นิตยสารแนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๔๕ - ๔๖.

^{๓๖} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), **การบริหารวัด**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม : เพชรเกษม การพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

^{๓๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๑๗ - ๑๘.

เจ้าอาวาสมีภาระหน้าที่ที่จะต้องบริหารส่วนประกอบที่สำคัญของพระศาสนาทั้ง ๕ นี้ไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความรับผิดชอบ โดยนโยบายที่สุขุมรอบคอบ เหมาะสมกับกาลเทศะและสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ ภารกิจที่เจ้าอาวาสจะต้องให้ความสนใจเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือการบริหารศาสนบุคคล โดยเริ่มงานปกครองพระภิกษุ สามเณรในวัดให้เป็นพื้นฐานในเบื้องต้น

สรุปได้ว่า งานด้านการปกครอง ถือเป็นหน้าที่ในการบริหารจัดการโดยตรงของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น ซึ่งจะต้องดูแลพระภิกษุ สามเณร ตลอดจนคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในปกครองให้ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเรียบร้อยดีงามตามหลักพระธรรมวินัย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมและกฎหมายบ้านเมืองด้วย

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครอง ดังตารางที่ ๒.๔

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดหลักที่นักวิชาการ และนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครอง

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (๒๕๔๐, หน้า ๘๗)	ดูแล ตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๓๙, หน้า ๔๕ - ๔๖)	๑) การพยายามกำจัดคนเลว ๒) เน้นที่การใช้การศึกษา
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๒๕๔๙, หน้า ๑๗ - ๑๘)	๑) อัตตานิบัติ ๒) โลกานิบัติ ๓) ธรรมานิบัติ

๒.๒.๒ ด้านการศึกษา

การศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม มาตรา ๑๕ ตรี มีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศึกษา” ของคณะสงฆ์ และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ของมหาเถรสมาคม ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุม และส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” คณะสงฆ์ได้กำหนดวัตถุประสงค์การศาสนศึกษาไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้วคงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ^{๓๘}

- ๑) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนเองและหมู่คณะ
- ๒) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
- ๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของศาสนา

^{๓๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๔๑.

- ๔) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการศาสนา
- ๕) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
- ๖) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
- ๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
- ๘) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ๙) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่า “เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์”^{๓๙} จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาและวัดเป็นสถานศึกษา

คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรง และให้เจ้าคณะสังฆมณฑลร่วมจัดด้วย ดังนี้

- ๑) เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษาในฐานะเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา
- ๒) เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด
- ๓) ในบางกรณีให้เจ้าคณะ เจ้าสังฆมณฑลร่วมจัดด้วย

ทั้งนี้ องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ประการใดขึ้นกับเจ้าสำนักเรียน และหรือเจ้าสำนักศึกษา และครูอาจารย์ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์ การจัดการศาสนศึกษานั้น แผนกที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียน และอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้ และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของพระสงฆ์

สรุปได้ว่า ด้านการศาสนศึกษา เป็นงานสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ใน ๒ แผนก คือ แผนกบาลี และแผนกธรรม ซึ่งเป็นการให้การศึกษแก่ศาสนบุคคลที่จะช่วยสืบทอดหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนาต่อไป โดยจากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าเป็นภาระหน้าที่ในการบริหารจัดการของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น โดยเฉพาะเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นเจ้าสำนักเรียนโดยตำแหน่ง รวมถึงครูอาจารย์และผู้บริหารการศาสนศึกษาที่จะต้องช่วยกันบริหารจัดการให้การศาสนศึกษาดำเนินไปได้ด้วยดี เพราะศาสนศึกษานี้สำคัญเป็นอันดับต้น หมายถึง หากไร้ปริยัติ ก็ปราศจากปฏิบัติ และย่อมไม่มีปฏิเวธ ซึ่งหากเป็นดังที่กล่าวแล้วไซ้ ก็คงไร้พระพุทธศาสนา

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษาดังตารางที่ ๒.๕

^{๓๙} กนก แส่นประเสริฐ, **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

ตารางที่ ๒.๕ แนวคิดหลักที่นักวิชาการ และนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ในด้านการศาสนศึกษา

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) (๒๕๔๐, หน้า ๔๑)	๑) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนเองและหมู่คณะ ๒) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย ๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรม ๔) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการศาสนา ๕) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย ๖) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา ๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ๘) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๙) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติ

๒.๒.๓ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือ
ช่วยเหลือด้านการศึกษานอกจากการศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน
งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการในปัจจุบัน ว่า มีอยู่ ๔ ลักษณะ
คือ^{๔๐}

๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา วัด หรือมูลนิธิในวัดจัดตั้งขึ้น เพื่อ
ช่วยเหลือเกื้อกูลเด็ก และเยาวชนที่ยากจนบางแห่ง มีนักเรียนเฉพาะชาย - หญิง เรียนร่วมกับภิกษุ
สามเณร ปัจจุบันโรงเรียนประเภทนี้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งตามพระราชประสงค์ และ
อยู่ในพระบรมราชานุเคราะห์ และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ปัจจุบัน มี
จำนวน ๓ แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ โรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม
และโรงเรียนนันทบุรีวิทยา จังหวัดน่าน

๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งให้
การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน สอนเฉพาะ
วันอาทิตย์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นตามความคิดและการนำของมหาวิทยาลัย
สงฆ์ทั้งสองแห่ง เพื่อให้ให้นักเรียนนักศึกษาได้มาเรียนพระพุทธศาสนาในวันที่ทางสถานศึกษาของฝ่าย
ราชอาณาจักรหยุดเรียนตามแบบสากล นอกจากจะสอนธรรมะแก่เด็ก ศูนย์นี้ยังได้ทบทวนวิชาสามัญ
ที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษาปกติของตนที่โรงเรียน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์
ภาษาอังกฤษ เป็นการชักจูงให้นักเรียนได้มาเรียนพระพุทธศาสนา

^{๔๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องกิจการคณะสงฆ์และ
การพระศาสนา, หน้า ๔๘ - ๔๙.

๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมกิจกรรม ปลูกฝัง เรื่องคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมในด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้เด็กได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มมากขึ้น และเป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ดำเนินการมา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันก็ยังดำเนินการเพื่อรับเด็กซึ่งเป็นบุตรหลานชาวบ้านที่ อายุยังไม่ครบเกณฑ์การเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตามกฎหมาย มาช่วยเหลือฝึกหัดมารยาทให้ คู่้นเคยกับวัด กับพระตั้งแต่เด็ก สอนหนังสือง่าย ๆ เบื้องต้น ที่ไม่เกินกำลังของสมองที่เด็กจะเรียนได้ และให้รู้จักสวดมนต์ ไหว้พระ เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลหลักสูตรที่เป็นการศึกษาในระบบนั้น พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงความเห็นว่า “สถาบันพระพุทธศาสนาและบุคคลที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษา วิชาพระพุทธศาสนา มีความบกพร่อง ย่อหย่อน ไม่เอาใจใส่ต่อศาสนกิจเท่าที่ควร และได้ปรับปรุง ระบบการศึกษาในความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องหันมาทบทวน ตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งมองกว้างไกล ถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในสังคม และสภาพการจัดการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนา และศีลธรรมจรรยาในระบบการศึกษาของชาติ”^{๔๑}

“สถาบันศาสนาเป็นสถานที่บริการที่มีความสมบูรณ์แบบมากสำหรับสังคมไทย โดยเฉพาะในสมัยก่อนวัดนอกจากที่ทำหน้าที่ทางศาสนาแล้วยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน เพราะพระสงฆ์เป็นครูสอนอย่างดีมีความเอาใจใส่ยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะเป็นคนใน หมู่บ้านเกิดและเติบโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียน เข้าใจปัญหาชุมชน มีความผูกพันกับ ชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก”^{๔๒}

สรุปได้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาด้านการศึกษาที่ นอกเหนือจากการศาสนาอันได้แก่ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียน สงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และศูนย์อบรมเด็ก ก่อนเกณฑ์ในวัด ซึ่งแม้ในปัจจุบันพระสงฆ์และวัดจะไม่ได้มีหน้าที่โดยตรงในการให้การศึกษาแก่ กุลบุตรกุลธิดาเหมือนในอดีต แต่การให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรมและศีลธรรมจรรยาคือเป็นความรู้ พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขนั้น ถือเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ต้องบริหารจัดการ ให้เป็นไปด้วยดี

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ดังตารางที่ ๒.๖

^{๔๑}พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธศาสนาในเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๗๕.

^{๔๒}ไพรัตน์ เตชะรินทร์ อ่างใน อำนาจ บัวศิริ, **รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาท ของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๗.

ตารางที่ ๒.๖ แนวคิดหลักที่นักวิชาการ และนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ในด้านการศึกษาสงเคราะห์

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) (๒๕๔๐, หน้า ๔๘ - ๔๙)	๑) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ๒) โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน ๓) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ๔) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
ไพรัช เตชะรินทร์ (๒๕๒๘, หน้า ๒๗)	ทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน

๒.๒.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนายาวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมา เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนาก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุขตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้, สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาติหน้า และปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน

การเผยแผ่ของพระพุทธเจ้า ว่าด้วยการทรงใช้กระบวนการพัฒนาปัญญาเป็นสื่อในการถ่ายทอด และกระบวนการพัฒนาทางปัญญานั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบทั้งสามส่วน ได้แก่ ปัจจกายนอก หรือปรโตโฆสะ คือการกระตุ้น การแนะนำ การสั่งสอน, ปัจจกายใน หรือโยนิโสมนสิการ คือกระบวนการคิดที่ถูกต้องวิธี, และการฝึกอบรมตามมรรค วิธี คือการฝึกอบรมกาย อบรมจิต ตามแนวไตรสิกขา^{๔๓}

โดยมีการจำแนกกลยุทธ์ในการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ไว้ดังนี้^{๔๔}

๑) การเทศนาธรรม คือ การแสดงธรรมสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งวิธีนี้พระภิกษุสงฆ์ใช้ในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ

๒) ปาฐกถาธรรม คือ การบรรยายธรรมะให้ผู้อื่นฟัง โดยทั่วไปจะยืนและผู้พูดจะต้องมีลีลาในการพูด เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ฟังเป็นพิเศษ เป็นวิธีการที่น่าสนใจ

^{๔๓}วนิช สุธารัตน์, *ความคิดและความคิดสร้างสรรค์*, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๗.

^{๔๔}บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒ - ๒๓.

๓) อภิปรายธรรม คือ การชี้แจง หรือแสดงความคิดเห็นในหลักธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ผู้อื่นเข้าใจ

๔) สันทนาธรรม คือ การพูดจาหรือในหลักธรรม เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต โดยยึดหลักทางสายกลาง

๕) การสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ การสอนให้นั่งภาวนาเพื่อให้ใจเป็นสมาธิและเข้าใจสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารตามหลักไตรลักษณ์

๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เช่น การใช้หนังสือธรรมะ การใช้วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ม้วนเทป เป็นอุปกรณ์ในการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยอาจจำหน่ายแจกจ่ายในกลุ่มที่ไม่มีเวลาจะได้ศึกษาธรรมะด้วยตนเอง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่ง คือความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่นี้เอง คณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถึก ภิคุสงฆ์ที่เทศน์ดีจะได้รับการยกย่องมาก ปัจจุบันมีบางวัดสอนวาทศิลป์ ในหลักสูตรการศึกษาภิคุสงฆ์สามเณรก็เป็นการส่งเสริมให้มีความสามารถในการเผยแผ่ประเภทนี้^{๔๕}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่ ซึ่งหมายถึง การเผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา ให้แพร่ขยายออกไปนั้น เป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญ ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์สามเณรที่จะต้องบริหารจัดการงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำเนินไปได้ด้วยดี เพื่อเป็นการสืบอายุพระพุทธศาสนาต่อไป และกลยุทธ์ในการเผยแผ่ที่นิยมใช้ เช่น การเทศนาธรรม ปาฐกถาธรรม อภิปรายธรรม สันทนาธรรม การสอนสมถกรรมฐาน และการใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรมะ เป็นต้น พระสงฆ์และวัดต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในสังคมปัจจุบันให้ได้ จึงจะประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในการเผยแผ่ ดังตารางที่ ๒.๗

^{๔๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลายสื่อ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

**ตารางที่ ๒.๗ แนวคิดหลักที่นักวิชาการ และนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ในการเผยแผ่**

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
วนิช สุธาร์ตน์ (๒๕๔๗, หน้า ๑๔๗)	๑) พัฒนาปัญญาเป็นสื่อในการถ่ายทอด ๒) การฝึกอบรมตามมรรค
บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ (๒๕๔๕, หน้า ๒๒ - ๒๓) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๔, หน้า ๑๒)	๑) การเทศนาธรรม ๒) ปาฐกถาธรรม ๓) อภิปรายธรรม ๔) สนทนาธรรม ๕) การสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนา กรรมฐาน ๖) การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอน ธรรมะ

๒.๒.๕ ด้านการสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ทางศาสนา^{๖๖} สำหรับ
สาธารณูปการที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” นั้น หมายถึง^{๖๗}

- ๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน
- ๒) กิจการอันเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก
การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุจำพรรษา และยกวัดราษฎร์เป็น
พระอารามหลวง
- ๓) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร
- ๔) การศาสนสมบัติของวัด

การลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการ ซึ่งมีวิธีปฏิบัติแตกต่างกันตามลักษณะของงาน
การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ ได้แก่ การก่อสร้างศาสนวัตถุขึ้นใหม่ การซ่อมแซมของเก่า และ
การปรับปรุงตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถานที่มียุ่เดิมหรือที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสม
ยิ่งขึ้น^{๖๘}

^{๖๖}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร :
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑,๑๗๔.

^{๖๗}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการคณะสงฆ์และ
การพระศาสนา, หน้า ๔๕ - ๕๕.

^{๖๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖ - ๕๗.

การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการเป็นงานที่ละเอียดอ่อนเป็นตัวหลักของการคณะสงฆ์ แต่ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด เจ้าคณะตำบลทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ ควบคุมสาธารณูปการ ส่งเสริมสาธารณูปการ

การควบคุมดูแลวัดนั้น เจ้าคณะจะเพิกเฉยมิได้ ถ้าเพิกเฉยจะเป็นการละเว้นการปฏิบัติ สอดส่อง ดูแล ชี้แจง แนะนำให้การสาธารณูปการของเจ้าอาวาส ดังนี้^{๔๙}

- ๑) ควบคุมการทำแผนผังวัดให้สอดคล้องกับยุคพัฒนา
- ๒) ควบคุมแบบแปลนเสนาสนะแต่ละวัดให้อยู่ในหลักประหยัดและพอเหมาะพอสมควรแก่สภาพท้องถิ่นและก่อสร้างตามแบบแปลน
- ๓) ควบคุมให้แต่ละวัดที่สร้างถาวรวัตถุ ให้เป็นทรงไทยหรือให้รักษาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ
- ๔) การควบคุมการเงินและบัญชี รายรับ - รายจ่าย ของแต่ละวัดให้เป็นไปตามหลักบัญชี

๕) ควบคุมดูแลเอกสารต่าง ๆ ของเจ้าอาวาส เช่น รายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาให้เป็นไปโดยถูกต้อง

๖) ควบคุมการจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎกระทรวง

สาธารณูปการ คือ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางเรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน^{๕๐}

จะเห็นได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญ โดยเฉพาะเป็นงานระดับบารมีเจ้าอาวาส และเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่เจ้าอาวาสและเห็นผลงานของเจ้าอาวาสได้เร็วกว่างานอื่น แต่มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งเกิดความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลูกกลามใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุ หากเจ้าคณะได้เห็นความสำคัญ เร่งรัด ตรวจจับ ชี้แนะการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับ และความสมัคสมานสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้น เป็นเหตุให้การคณะสงฆ์และการพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม

สรุปได้ว่า การสาธารณูปการ เป็นงานสำคัญที่ต้องบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยบนหลักการแห่งความประหยัด และรักษาเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นไว้ งานด้านการสาธารณูปการนี้เป็นการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะในวัดให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์สามารถใช้รองรับการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุ สามเณร และพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี นั่นเอง ดังนั้นจึงเป็นงานที่ต้องบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่ขัดแย้งกันสมานสามัคคีกันระหว่างวัดกับชาวบ้าน

^{๔๙} อ่างแล้ว.

^{๕๐} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลายสือ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ในการสาธารณูปการ ดังตารางที่ ๒.๘

ตารางที่ ๒.๘ แนวคิดหลักที่นักวิชาการ และนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ในการสาธารณูปการ

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๖, หน้า ๑,๑๗๔)	๑) การก่อสร้าง ๒) การบูรณปฏิสังขรณ์ทางศาสนา
พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (๒๕๔๐, หน้า ๔๕ - ๕๕) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๔, หน้า ๑๒)	๑) การก่อสร้าง ๒) กิจการอันเกี่ยวกับการสร้าง การตั้ง การย้าย ๓) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด ๔) การศาสนสมบัติของวัด

๒.๒.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์
ของแก่งหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล^{๕๑} หรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือการอุดหนุนจนเจือ
สถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติ หรือประชาชนทั่วไป พระสงฆ์และวัดควรสงเคราะห์ประชาชน ดังนี้^{๕๒}

๑) ให้ที่พักอาศัย ตลอดจนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และทุนการศึกษาแก่เด็กที่ครอบครัว
ยากจน

๒) ให้สถานศึกษาของรัฐ และท้องถิ่นใช้ที่ดินของวัดเป็นที่ตั้ง และใช้เป็นอาคารเรียน

๓) ให้วัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนราษฎร์เองตามกฎหมาย โรงเรียนราษฎร์เป็น
โรงเรียนสำหรับนักเรียนยากจน ให้ศึกษาเล่าเรียนโดยไม่เสียค่าเล่าเรียน บางแห่งจัดเก็บค่าเล่าเรียน
แต่ในอัตราต่ำ บางวัดจัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่สำหรับพระภิกษุ สามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวง
ศึกษา

๔) จัดการสอนศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียน โดยคณะสงฆ์เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายใน
การส่งพระภิกษุไปช่วยสอนศีลธรรม จริยธรรม ไปตามโรงเรียนต่าง ๆ มีการสอนรายชั่วโมงตาม
หลักสูตร หรือไปสอนในรูปแบบการประชุม สัมมนา ให้สถานศึกษาเป็นครั้งคราว ทั้งในระดับประถม
มัธยม และอุดมศึกษา ทั่วราชอาณาจักร ตลอดจนจัดสอนธรรมศึกษาก่อนนักเรียนตามสำนักของสงฆ์

๕) จัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์ เป็นการสงเคราะห์ด้านการศึกษาที่
กรมการศาสนาร่วมกับเจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ จัดขึ้น เพื่อวางรากฐานการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนใน

^{๕๑} พุทธศาสนิกชน, การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, (นนทบุรี : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗),
หน้า ๕.

^{๕๒} กรมการศาสนา, ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒),
หน้า ๒๔.

ท้องถิ่น เป็นการปลูกฝังให้เด็กใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ให้พระภิกษุ สามเณร ผู้มีความรู้ความสามารถได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นและชุมชนที่อาศัย^{๕๓}

๖) การสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ ได้แก่

๖.๑) บริการด้านให้ความรู้ทางศีลธรรม และบำเพ็ญประโยชน์แก่นักเรียนและประชาชน

๖.๒) จัดตั้งทุนสงเคราะห์ และให้ความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การเรียนแก่นักเรียนยากจน

๖.๓) การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๖.๔) จัดตั้งศูนย์อบรมสัมมนาอาชีพแก่ประชาชน

๗) การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่

๗.๑) สงเคราะห์ปกติ

๗.๒) ให้สถานที่ในวัด หรือของวัด จัดตั้งกุศลสาธารณสถาน เช่น โรงเรียน สุศาลา ศาลาประชาชน เป็นต้น

๗.๓) อนุญาตให้ทางราชการ หรือคณะบุคคลใช้อาคารของวัด ลานวัด จัดงานการกุศล งานรื่นเริงตามเทศกาลในประเพณีนิยม

๘) สงเคราะห์ตามเหตุการณ์

๘.๑) อนุญาตให้ประชาชนที่ประสบสาธารณภัยเข้าพักพิงในสถานที่ของวัด

๘.๒) รวบรวมปัจจัยเครื่องอุปโภคบริโภคส่งไปให้แก่ผู้ประสบสาธารณภัย

แต่ภารกิจที่สำคัญยิ่งของพระสงฆ์ คือ การอบรมสั่งสอนชาวบ้านในทางที่ถูกที่ควร ชาวบ้านได้ให้การอุปการะปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์ ให้มีกำลังศึกษาปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ก็ควรอนุเคราะห์ชาวบ้านเป็นการตอบแทน^{๕๔}

สรุปได้ว่า งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ นี้สามารถแยกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ สงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจ สาธารณสงเคราะห์เป็นงานของพระสงฆ์และวัด เพื่อประชาชน โดยจะต้องบริหารจัดการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งของมหาเถรสมาคม และต้องเป็นไปตามกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองด้วย

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังตารางที่ ๒.๙

^{๕๓} ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๙ - ๑๓.

^{๕๔} เสถียรพงษ์ วรรณปก, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๒๙), หน้า ๗๑.

**ตารางที่ ๒.๙ แนวคิดหลักที่นักวิชาการ และนักวิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณสงเคราะห์**

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พุทธทาสภิกขุ (๒๕๓๗, หน้า ๕)	๑) ควรสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา ๒) ควรสงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม ๓) ควรสงเคราะห์ให้มนุษย์มีความสว่างทาง วิญญาณ ๔) ควรสงเคราะห์ให้กินอยู่แต่พอดี ๕) ควรสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุ ๖) ควรสงเคราะห์ให้เขามีความเข้มแข็ง
กรมการศาสนา (๒๕๔๒, หน้า ๒๔) ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ (๒๕๒๖, หน้า ๙ - ๑๓)	๑) ให้ที่พักอาศัย ตลอดจนอาหาร ๒) ให้สถานศึกษาโดยใช้ที่ดินของวัด ๓) ให้วัดตั้งและดำเนินการโรงเรียนราษฎร์ ๔) จัดการสอนศีลธรรม จริยธรรมในโรงเรียน ๕) จัดตั้งโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์
เสถียรพงษ์ วรรณปก (๒๕๒๙, หน้า ๗๑)	๑) การอบรมสั่งสอนชาวบ้านในทางที่ถูกที่ควร ๒) อุปการะด้วยปัจจัย ๔

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับงานประจำปี

ทางวัดมีความประสงค์ที่จะอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษได้ริเริ่ม สร้างสรรค์ให้กับ
เด็กรุ่นหลังให้เกิดความสำนึกและผูกพันในพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่งที่สำคัญที่จัดงานประจำปี
ขึ้นก็เพื่อระดมทุนหาปัจจัย เพื่อก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์สาธารณูปการที่ชำรุดภายในวัดให้ดีขึ้น
ถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ทุกระดับชั้น

๒.๓.๑ ความหมายของการจัดงานประจำปี

งานประจำปี ความหมาย การจัดการช่วยเหลือสงเคราะห์โดยคนในชุมชน ที่มีการปฏิบัติ
สืบเนื่องกันตามระเบียบทางสังคม เพื่อรักษาวัฒนธรรมตามประเพณีอันดีงามของคนในชุมชน โดยมี
การปรึกษา และจัดการงานของชุมชน เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดงานประจำปี เพื่อนำปัจจัย
ไปบูรณปฏิสังขรณ์ภายในเสนาสนะ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม^{๕๕}

^{๕๕} ดวงกมล อุ่นจิตติ, งานวัด งานบุญ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.uniserv.buu.ac.th/forum2/topic.asp?TOPIC_ID=4464, [๒ มิ.ย. ๒๕๕๘].

๒.๓.๒ ขั้นตอนและวิธีการขออนุญาตจัดงานประจำปี

๑) ระเบียบการขออนุญาตจัดงาน

การขออนุญาตจัดงานวัด มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการตามที่ได้กำหนดไว้ใน ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดงานวัด พ.ศ. ๒๕๓๗ ออกตามความในมาตรา ๑๕ ตรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มหาเถรสมาคมวางระเบียบไว้ โดยสรุปได้ดังนี้^{๕๖}

งานวัดตามระเบียบนี้ มี ๓ ประเภท คือ

(๑) งานเทศกาล ได้แก่งานนมัสการปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน หรืองานประเพณีที่มีการออกร้าน และมหรสพซึ่งเป็นงานประจำปี

(๒) งานมหรสพ ได้แก่งานฉลอง หรืองานกุศลที่มีการออกร้านและมหรสพ ซึ่งจัดขึ้นเป็นการครั้งคราว

(๓) งานชุมนุม ได้แก่งานที่วัดจัดขึ้นเอง หรือมีผู้ขอจัดขึ้นภายในวัด การจัดงานวัดทุกประเภท จะต้องให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ศีลธรรม กฎหมาย และระเบียบหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาการจัดงานวัดทุกประเภท ห้ามมิให้มี

(๓.๑) การแสดงใด ๆ อันเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์

(๓.๒) การพนัน และการหารายได้โดยวิธีเสี่ยงโชคเลียนแบบการพนัน

(๓.๓) การเต้นรำ รำวง และการแสดงภาพนิ่งหรือภาพยนตร์ลามกอนาจาร

(๓.๔) การแสดงระบำหรือการแสดงอย่างอื่น ที่เป็นการยั่วยุกามารมณ์

(๓.๕) การแข่งขันมวย การทรมานสัตว์ เช่น กัดปลา ขนไก่ ขนโค เป็นต้น

(๓.๖) การจำหน่ายสุราเมรัย และการเลี้ยงสุราเมรัย

(๓.๗) การประกวดสาวงาม และการแสดงการแต่งกายที่ขัดต่อศีลธรรมและวัฒนธรรม

ในการจัดงานเทศกาลของวัด ให้มีกรรมการจัดงานคณะหนึ่งอย่างน้อย ๗ คน มีหน้าที่วางโครงการ และดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบมหาเถรสมาคมนี้

เจ้าอาวาสเสนอโครงการจัดงานเทศกาล ขออนุญาตต่อผู้บังคับบัญชาดังนี้

(ก) งานมีกำหนดตั้งแต่ ๓ วันขึ้นไป ให้ขออนุญาตต่อเจ้าคณะอำเภอ

(ข) งานมีกำหนดตั้งแต่ ๕ วันขึ้นไป ให้ขออนุญาตต่อเจ้าคณะจังหวัด

(ค) งานมีกำหนดตั้งแต่ ๗ วันขึ้นไป ให้ขออนุญาตต่อเจ้าคณะภาค

การเขียนโครงการจัดงานประจำปี ในโครงการจัดงานเทศกาลดังกล่าวโดยให้ระบุดังนี้

(๑) รายนามกรรมการจัดงาน

(๒) วัตถุประสงค์ของการจัดงาน

(๓) กำหนดวันเวลาที่จัดงาน

(๔) ประเภทมหรสพที่วัดจะจัดให้มาแสดงในงาน

(๕) ประเภทการแสดงที่วัดจะนำออกแสดงในงาน

^{๕๖} สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [https://th.wikisource.org/wiki/พระราชบัญญัติคณะสงฆ์_\(ฉบับที่_๒\)_พ.ศ._๒๕๓๕](https://th.wikisource.org/wiki/พระราชบัญญัติคณะสงฆ์_(ฉบับที่_๒)_พ.ศ._๒๕๓๕), [๒ มิ.ย.๒๕๕๘].

(๖) ประเภทการประกวดแข่งขันที่วัดจะจัดขึ้นในงาน

(๗) ประเภทผลประโยชน์ที่วัดจะได้จากการจัดงาน

(๘) รายการอื่นที่สมควรจะรายงานให้ทราบ

๒) ขั้นตอนในการดำเนินการ

๑. เจ้าอาวาสจัดทำเอกสาร จำนวน ๕ ชุด แล้วยื่นเอกสารเพื่อขออนุญาตจัดงาน ต่อเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด หรือภาค ตามสมควรแก่กรณี เพื่อพิจารณาลงนาม แล้วเก็บเอกสารไว้เพื่อเป็นหลักฐานชั้นละ ๑ ชุด จนถึงผู้ปกครองระดับสุดท้าย (ตามระเบียบข้อ ๑๑)

๒. เมื่อเจ้าคณะระดับต่าง ๆ เห็นสมควรก็จะพิจารณาลงนาม แล้วเสนอเรื่องและความเห็นไปยังเจ้าคณะผู้มีอำนาจอนุญาตตามระเบียบข้อ ๑๑

๓. เมื่อเจ้าคณะผู้มีอำนาจอนุญาต พิจารณาเห็นสมควรแล้ว จะลงนามอนุญาต และเก็บเอกสารไว้เพื่อเป็นหลักฐาน ๑ ชุด แล้วจะคืนต้นฉบับ ให้แก่เจ้าอาวาสที่ขออนุญาตจัดงาน เพื่อเป็นหลักฐาน

๔. เมื่อได้รับอนุญาตให้จัดงานแล้ว จึงสมควรขึ้นป้ายโฆษณาการจัดงาน และดำเนินการในส่วนอื่น ๆ ได้

๕. เมื่อเสร็จงานเทศกาลแล้ว ให้ทำรายงานผล พร้อมด้วยบัญชีแสดงประเภทรายได้ รายจ่าย เสนอต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับ จนถึงเจ้าคณะผู้อนุญาตให้จัดงานเทศกาลนั้น ภายใน ๖๐ วัน

๓) เอกสารประกอบการพิจารณาในการขออนุญาตจัดงานวัด

๑. หนังสือขออนุญาตจัดงาน (ใช้แบบหนังสือภายนอก) โดยมีข้อมูลแสดง ความเห็นของเจ้าคณะทุกระดับชั้น ไปจนถึงผู้มีอำนาจอนุญาต ตามระเบียบข้อ ๑๑^{๕๗}

๒. โครงการจัดงาน ตามระเบียบข้อ ๑๐

๓. คำสั่งแต่งตั้งกรรมการจัดงาน (ตามระเบียบข้อ ๘ และข้อ ๙)

๔. เอกสารประกอบอื่น ๆ เพื่อประกอบการพิจารณา

๕. หากเป็นการจัดงานปิดทองฝังลูกนิมิตและผูกพัทธสีมา จะต้องแนบสำเนา ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานวิสุงคามสีมา (ของวัดนั้น) โดยให้เจ้าอาวาสลงนาม รับรองสำเนาถูกต้องไปด้วย

หมายเหตุ การจัดทำแบบรายงานขออนุญาตจัดงาน ขอให้จัดทำ ๕ ชุด (ในกรณีจัดงาน ๗ วันขึ้นไป) ดังนี้

๑. สำเนาไว้เก็บไว้สำนักงานเจ้าคณะตำบล เพื่อเป็นหลักฐาน จำนวน ๑ ชุด

๒. สำเนาเก็บไว้สำนักงานเจ้าคณะอำเภอ เพื่อเป็นหลักฐาน จำนวน ๑ ชุด

๓. สำเนาเก็บไว้สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเป็นหลักฐาน จำนวน ๑ ชุด

๔. สำเนาเก็บไว้สำนักงานเจ้าคณะภาค เพื่อเป็นหลักฐาน จำนวน ๑ ชุด

๕. เจ้าคณะผู้มีอำนาจลงนามอนุญาต เมื่อพิจารณาลงนามอนุญาตแล้ว จะคืน ต้นฉบับ ให้แก่วัดเพื่อเป็นหลักฐาน จำนวน ๑ ชุด

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน.

๒.๓.๓ วัตถุประสงค์ของงานประจำปี

การจัดงานประจำปีขึ้นนี้ก็เพราะทางวัดมีความประสงค์ที่จะอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษได้มีการริเริ่ม สร้างสรรค์กันมา และเพื่อให้เด็กรุ่นหลังได้เกิดความรู้สึกและผูกพันในพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่งที่สำคัญที่จัดงานประจำปีขึ้นก็เพื่อระดมทุนหาปัจจัยเพื่อก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์สาธารณูปการที่ชำรุดภายในวัดให้ดีขึ้นถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ทุกระดับชั้น

๒.๔ ข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย

๒.๔.๑ ข้อมูลเชิงประจักษ์ของพื้นที่วิจัย

ก. ประวัติวัดไร่ขิง พระอารามหลวง

วัดไร่ขิงเป็นวัดเก่าแก่ดั้งเดิม ตั้งอยู่ในเขตตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จากหลักฐานต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องเล่าสืบทอดกันมาของคนรุ่นเก่า ๆ จนกลายเป็นตำนานของวัด^{๕๘}

ตำนานหนึ่งเล่ากันว่า วัดไร่ขิงสร้างขึ้นเมื่อปีกุน พุทธศักราช ๒๓๙๔ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) เจ้าอาวาสวัดศาลาปูนวรวิหาร ตำบลหอรัตนไชย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในขณะที่ท่านมีสมณศักดิ์เป็นพระธรรมราชานุวัตร ท่านได้ชักชวนพุทธศาสนิกชนในท้องที่ตำบลไร่ขิง ร่วมแรงร่วมศรัทธากันก่อสร้างวัดไร่ขิงขึ้นมา การก่อสร้างดำเนินไปถึงการสร้างอุโบสถ อันถือได้ว่าเป็นหลักเป็นศรีของวัดแล้วเสร็จลง สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) จึงได้อัญเชิญพระพุทธรูป สำคัญองค์หนึ่งจากกรุงเก่ามาประดิษฐานเป็นพระประธานประจำอุโบสถ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่วัด และเป็นที่สักการะบูชาของประชาชน

การก่อสร้างวัดไร่ขิง ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ได้ถึงแก่มรณภาพภาระหน้าที่ในการดูแลการก่อสร้างวัดไร่ขิง ให้ดำเนินต่อไปจึงตกอยู่ที่ พระธรรมราชานุวัตร (อาจ) เจ้าอาวาสวัดศาลาปูนวรวิหาร รุ่นที่ ๖ ซึ่งเป็นหลานชายของท่านสมเด็จ ฯ ผู้ได้รับมอบหมายให้เอาใจใส่ ดูแลการก่อสร้างวัดจนกระทั่งเสร็จสิ้นสมบูรณ์

อีกตำนานหนึ่งเล่าสืบทอดกันมาว่า วัดไร่ขิงมีปรากฏอยู่ก่อนแล้วเป็นวัดเล็ก ๆ วัดหนึ่งในชนบท โดยเหตุที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) ท่านเป็นชาวนครชัยศรี จึงมีความคุ้นเคย กับบรรดา วัดต่าง ๆ ในเขตนี้เป็นอย่างดี มาวันหนึ่งท่านได้มีโอกาสแวะเยี่ยมที่วัดไร่ขิง เมื่อเข้าไปในอุโบสถ กราบพระประธานแล้ว ท่านจึงหันไปกล่าวกับท่านเจ้าอาวาสในสมัยนั้นว่า

“แหม สร้างโบสถ์เสียใหญ่โต แต่พระประธานเล็กไปหน่อย”

“วัดไร่ขิง เป็นวัดจน ๆ นะขอรับ ไม่สามารถสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ๆ ได้หรอกขอรับ” ท่าน เจ้าอาวาสกราบเรียนตอบ ท่านสมเด็จ ฯ จึงเอ่ยขึ้นว่า “เออที่วัดผม (วัดศาลาปูนวรวิหาร) มีอยู่องค์หนึ่ง ขึ้นไปเอามาซิ”

ดังนั้น เมื่อท่านสมเด็จพระพุฒาจารย์ (พุก) เดินทางกลับขึ้นไปกรุงเก่าแล้ว ท่านเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง พร้อมด้วยคณะกรรมการวัดได้เดินทางไปวัดศาลาปูนวรวิหาร และได้อัญเชิญพระพุทธรูป

^{๕๘} วัดไร่ขิง พระอารามหลวง, งานเทศกาลนมัสการปิดทอง หลวงพ่อวัดไร่ขิง ประจำปี ๒๕๕๗,

องค์ดังกล่าวลงมา โดยใช้ไม้ไผ่มัดเป็นแพล่องลงมาตามลำน้ำเจ้าพระยา เข้าแม่น้ำท่าจีนหรือ แม่น้ำนครชัยศรี ตามลำดับ จนกระทั่งเมื่อมาถึงวัดไร่ขิง ประชาชนพากันอัญเชิญขึ้นมาประดิษฐาน เป็นพระประธานประจำพระอุโบสถแทนองค์เดิม ตั้งแต่นั้นมา ด้วยเหตุที่องค์พระพุทธรูปองค์นี้ ไม่มีพระนามเฉพาะประชาชนทั่วไปมักเรียกกันว่า “หลวงพ่อดำไร่ขิง” ตามชื่อของวัดโดยอนุโลม สืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้^{๕๙}

นับแต่ปีที่หลวงพ่อดำไร่ขิงได้มาประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดไร่ขิงแล้ว ประชาชนก็พากันมาเคารพสักการะกันมิได้ขาด ทางวัดจึงได้ถือเอาวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ซึ่งเป็นวันที่อัญเชิญท่านมาประดิษฐานเป็นวันสำคัญ และจัดให้มีงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อดำเป็นประจำทุก ๆ ปี จนถึงปัจจุบัน

ข. เจ้าอาวาสวัดไร่ขิงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

เท่าที่ปรากฏหลักฐานมีเจ้าอาวาสปกครองวัดมาจำนวน ๑๐ รูป ตามลำดับ ดังนี้

๑. หลวงพ่อดำ
๒. หลวงพ่อคง
๓. หลวงพ่อรักษ
๔. หลวงพ่อมุ่ย
๕. พระอธิการไช้ ปติโกโร รักษาการเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง ประมาณ ๒๐ ปี จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ มรณภาพเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗
๖. พระครูมงคลวิลาส (เฉย กิตติธโร) พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๕๐๐
๗. พระอาจารย์ชั้น ปุณิกาโร รักษาการเจ้าอาวาสอยู่ระยะหนึ่งแล้วลาออก
๘. พระครูถาวรวิทยาคม (เพิ่ม ธิภูโจ) อดีตเจ้าอาวาสวัดสรรเพชญ์ อดีตเจ้าคณะตำบลยายชา ได้รักษาการแทนต่อมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๓
๙. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินทปญโญ) เปรียญธรรม ๖ ประโยค เป็นเจ้าอาวาส เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ และที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๑
๑๐. พระราชวิริยาลังการ (แย้ม กิตติธโร) เปรียญธรรม ๓ ประโยค รองเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม เลขานุการหัวหน้าพระธรรมทูต สายที่ ๑ รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ตั้งแต่วันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบัน

ค. สถานที่ตั้งวัดไร่ขิง

วัดไร่ขิง ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำท่าจีน หรือแม่น้ำนครชัยศรี ในเขตท้องที่ตำบลไร่ขิง อำเภอสามปราน จังหวัดนครปฐม

อาณาเขตวัดไร่ขิง

ทิศเหนือ	ติดกับแม่น้ำท่าจีน
ทิศใต้	ติดกับแนวทางรถไฟผ่านสนามกอล์ฟ
ทิศตะวันออก	ติดกับที่ดินเอกชน
ทิศตะวันตก	ติดกับตำบลท่าตลาด

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕ - ๔๐.

ลักษณะของพื้นที่ของวัด เป็นพื้นที่รูปสี่เหลี่ยม ด้านหน้าวัดมีเขื่อนกั้นตลอดแนว ด้านหลังมีกำแพงสงฆ์ตลอดพื้นที่วัดไร่ขิง มีเนื้อที่ทั้งหมด ๓๐๐ ไร่ โดยเป็นที่ตั้งวัด ๕๐ ไร่ เป็นที่ธรณีสงฆ์ ๒๕๐ ไร่^{๖๐}

๒.๔.๒ ข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบการวิจัย

งานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อดำวัดไร่ขิง ซึ่งถือว่าเป็นงานสำคัญงานหนึ่งที่สำคัญต่อพุทธศาสนิกชนและคณะลูกศิษย์ ด้วยความศรัทธาและความศรัทธาขององค์หลวงพ่อดำวัดไร่ขิง เป็นที่เคารพสักการะบูชาจากพุทธศาสนิกชนที่หลั่งไหลมาจากทั่วประเทศ นอกจากนี้ในทุก ๆ ปียังได้มีการจัดงานประเพณีอัญเชิญหลวงพ่อดำวัดไร่ขิงขึ้นจากแม่น้ำท่าจีน เพื่อสืบทอดและสืบสานประเพณีให้พุทธศาสนิกชนได้ทราบถึงประวัติ และปาฏิหาริย์ขององค์หลวงพ่อดำวัดไร่ขิง อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของไทยให้ดำรงอยู่ต่อไป

ในการจัดงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อดำวัดไร่ขิงนี้ ก่อนที่ทางวัดจะจัดงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อดำวัดไร่ขิงนั้น ก็จะต้องมีการประชุมวางแผนงานโดยมอบหมายงานให้กับเจ้าหน้าที่ เพื่อรับหน้าที่อยู่ประจำแผนกต่าง ๆ เพื่อที่จะได้คอยอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่มาเที่ยวในงานประจำปี โดยมีการแบ่งฝ่ายแต่ละแผนกตามแผนภาพที่ ๒.๑ ดังนี้

---

^{๖๐} อ้างแล้ว, หน้า ๓๘ - ๔๓.

แผนภูมิที่ ๒.๑ คณะกรรมการแผนกต่าง ๆ งานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อดำวัดไร่ขิง

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อวัดไร่ขิง มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการไว้อย่างกว้างขวาง จึงได้คัดเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ เพื่อใช้ประกอบการศึกษา ดังนี้

นายประชุม พุ่มเพชร ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาด้านการดูแลช่วยเหลือสุขภาวะทางกายของนักเรียนโรงเรียนวัดสุขวัฒนาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต ๒” ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพปัจจุบันโรงเรียนวัดสุขวัฒนารามเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ปัจจุบันมีนักเรียน ๑๗๖ คน ครู ๘ คน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ ๑ ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปัญหาด้านสุขภาวะทางกายของนักเรียนที่พบ ได้แก่ ด้านทุพโภชนาการ ร้อยละ ๒๑.๕๙ การเป็นเหา ร้อยละ ๑๘.๗๕ และทันตสุขภาพ ร้อยละ ๑๑.๓๖ และในเรื่องการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านสุขภาวะทางกายของนักเรียนก่อนเข้าโครงการวิจัย พบว่า การดำเนินงานแก้ไขปัญหานักเรียนยังไม่มีประสิทธิผล ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน รวมถึงชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

๒. กระบวนการในการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาด้านการดูแลช่วยเหลือสุขภาวะทางกายของนักเรียน ใช้ระบบการบริหารคุณภาพด้วยวงจรเดมมิง (PDCA) ดังนี้ ๑) ด้านการวางแผน (Plan : P) มีการเตรียมความพร้อมของครู และบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะเกี่ยวกับการดำเนินการด้านการดูแลช่วยเหลือสุขภาวะทางกายของนักเรียน และมีแผนปฏิบัติการวิจัย ๒) การปฏิบัติตามแผน (Do : D) ได้แก่การดำเนินงาน ๕ กิจกรรม คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนา การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไข และการส่งต่อ ๓) การตรวจสอบแก้ไข (Check : C) โดยมีการตรวจสอบผลการดำเนินงาน จำนวน ๖ ครั้ง พบว่า ปัญหาทุพโภชนาการลดลงเหลือ ร้อยละ ๑๓.๖๔ การเป็นเหา ลดลงเหลือ ร้อยละ ๓.๔๑ และทันตสุขภาพ ลดลงเหลือ ร้อยละ ๑.๓๔ ตามลำดับ ๔) การปรับปรุงและพัฒนา (Act : A) โดยใช้กิจกรรมการป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน ประกอบด้วยกิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมซ่อมเสริม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครอง กิจกรรมประสานการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหารุนแรง

๓. การสะท้อนบทเรียนจากการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ พบปัจจัยที่สนับสนุนงานวิจัย ได้แก่ ความมุ่งมั่นของผู้บริหารในการแก้ไขปัญหา ศักยภาพของคณะครูในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในเชิงระบบของครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครอง การทำงานเป็นทีมของครูและบุคลากร สำหรับปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ ผู้บริหารมีภาระงานค่อนข้างมาก การนิเทศ

กำกับ ติดตามงานอย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองบางส่วนยังไม่ให้ความสำคัญในการประชุมหรือการสนทนากลุ่ม เนื่องจากขาดความเข้าใจในการดำเนินงาน ซึ่งทางโรงเรียนจะแก้ไขปัญหานี้ต่อไป^{๖๑}

พระครูพิศาลธีรธรรม (สมพร ปญฺญาวชิโร) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบสามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณร ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี การบริหารวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบ ระบบ วิธีการสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารเป็นไปตามความหมายที่ว่า การปกครอง การดูแลรักษาหมู่คณะ และการดำเนินงานหรือการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะ หรือองค์กรต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้น ๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสบางรูปไม่มีการประชุม ปรีกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน และเจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกกับงาน จึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพ

แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ ควรมีการประชุมพระภิกษุสามเณร ภายในวัดเนื่อง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด และเพื่อความสามัคคีภายในวัด ส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเปิดรับความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนาวัดมากขึ้น และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน^{๖๒}

กัญญ์กัฬารณ์ กลิ่นนันทน ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ตามทัศนะของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๒๖$) ส่วนด้านวิริยะ จิตตะ และวิมังสา อยู่ในระดับมาก

^{๖๑}นายประชุม พุ่มเพ็ชร, “การบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาด้านการดูแลช่วยเหลือสุขภาวะทางกายของนักเรียนโรงเรียนวัดสุขวัฒนารามสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครปฐม เขต ๒”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๑)

^{๖๒}พระครูพิศาลธีรธรรม (สมพร ปญฺญาวชิโร), “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓)

๒. ผลการเปรียบเทียบทักษะของบุคลากรต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงาน จังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ต่างกัน มีทักษะต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าบุคลากรที่มีเพศต่างกันมีทักษะต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก คือ บุคลากรควรมีความต้องการใฝ่ใจรักที่จะปฏิบัติงานอยู่เสมอปรารถนาที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มีความขยัน หมั่นประกอบการทำงานด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ต้องตั้งใจรับรู้ในภารกิจที่ได้รับมอบหมายโดยปฏิบัติงานด้วยความคิด เอาใจใส่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่งานที่ปฏิบัติอย่างแท้จริง และหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผล ตรวจสอบข้อบกพร่องในงานนั้น ๆ ที่สำคัญต้องรู้จักการวางแผนงาน วัดผลและคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา^{๒๓}

นางสุมาลี ทองงาม ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดโคกนอน สำนักงานเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ๑. การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดโคกนอนมีการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาของกรุงเทพมหานคร โดยมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบกิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการรายงานผลการบริหารจัดการที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบได้

๒. แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนวัดโคกนอน ได้ดำเนินงานพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามกระบวนการ ๕ ขั้นตอน คือ ๑) ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ๒) ด้านการคัดกรองนักเรียน ๓) ด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน ๔) ด้านการป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน และ ๕) ด้านการส่งต่อนักเรียน โดยได้ใช้แบบประเมินพฤติกรรม (SDQ) ได้เยี่ยมบ้าน วางแผนการคัดกรอง จัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ให้ความรู้แก่ครูในการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียน ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียน และเชิญผู้ปกครองมารับทราบถึงความจำเป็นในการส่งต่อนักเรียน^{๒๔}

^{๒๓} กัญญ์ภาภรณ์ กลิ่นนิมโน, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๔} นางสุมาลี ทองงาม, “การศึกษาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดโคกนอน สำนักงานเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

นางสาวฐิติพร สะสม ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาระบบการบริหารและการจัดการวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา : วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน” ผลการวิจัยพบว่า วัดพระธาตุแช่แห้งได้มีการจัดระบบการบริหารและการจัดการวัด โดยได้เน้นการบริหารงานบุคคล การบริหารงานธุรการ การบริหารงานการเงิน/บัญชี การบริหารศาสนสมบัติ การบริหารกิจกรรมของวัด ซึ่งการบริหารงานดังที่กล่าวมานี้มีระบบการบริหารงานที่ชัดเจน โปร่งใสมีการจัดรูปแบบของคณะกรรมการการบริหารในส่วนงานต่าง ๆ การจัดระบบการบริหารงานของวัดพระธาตุแช่แห้งจะเน้นในเรื่องของความสะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ โดยจะเห็นได้จากการแบ่งงานออกเป็นแต่ละฝ่าย มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง จึงทำให้ง่ายต่อการติดต่อประสานงาน และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่แต่ละฝ่ายงานมีความตั้งใจและปฏิบัติตามระบบต่าง ๆ ที่ทางวัดได้กำหนดได้อย่างดียิ่ง

ในส่วนของปัจจัยที่มีผลสัมฤทธิ์และผลกระทบต่อการบริหาร และการจัดการวัดพระธาตุแช่แห้งนั้น จากการศึกษาทราบว่าเพราะปัจจัย ๒ ประการ คือปัจจัยภายใน ได้แก่ ความมีภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส บุคลากร งบประมาณ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ คณะสงฆ์ ภาครัฐ และองค์กรเอกชน ซึ่งปัจจัยทั้งสองส่วนต่างเอื้อผลประสานประโยชน์ส่งเสริมซึ่งกันจนทำให้วัดพระธาตุแช่แห้งประสบความสำเร็จในการบริหารอันจะได้เป็นต้นแบบที่ดีงามในการพัฒนาวัดในพระพุทธศาสนาวัดหนึ่งสืบไป^{๖๕}

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการเป็นการปฏิบัติงานโดยทั่วไปจะกล่าวถึงผลการปฏิบัติงาน (Performance) ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน (Efficiency) คือ เมื่อมีผลการปฏิบัติก็ถือว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานสูง ถ้าผลการปฏิบัติงานไม่ดีก็ถือว่าประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานต่ำ

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ผู้ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้อย่างกว้างขวาง จึงได้คัดเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อใช้ประกอบการศึกษา ดังนี้

พระครูวินัยธรสมชาย สุวิชาโน (อยู่สำราญ) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรมของพระสงฆ์ ไม่พบความแตกต่าง ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๖๖}

^{๖๕}นางสาวฐิติพร สะสม, “ศึกษาระบบการบริหารและการจัดการวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา : วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๖๖}พระครูวินัยธรสมชาย สุวิชาโน (อยู่สำราญ), “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

พระครูวิรุฬห์พัฒนกิจ (วัลลภ สิริธโน) ได้วิจัยเรื่อง “ความเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารและอบรมความรู้พระสงฆ์ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี” ผลการศึกษาพบว่า พระสังฆาธิการส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานคณะสงฆ์อยู่ในระดับเกณฑ์ดี และสามารถสนองงานคณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในด้านการอบรมความรู้ด้านศีลธรรม โดยวิธีการต่าง ๆ ส่วนพระสงฆ์ในเขตอำเภอดำเนินสะดวกนั้น ส่วนใหญ่มีระดับพรรษายังไม่มาก และมีความรู้ด้านการศึกษาระดับสามัญศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง มีความรู้ด้านพระปริยัติธรรมอยู่ในเกณฑ์ระดับดี และมีความรับรู้และพัฒนาการในเชิงการปฏิบัติด้านการเข้ารับอบรมความรู้ในด้านศีลธรรมด้านต่าง ๆ อยู่ในเกณฑ์ระดับดี ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรในอนาคตเพื่อรองรับกับกิจการงานคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ระดับผู้บริหารควรจัดการฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรสงฆ์เพิ่มขึ้นเป็นกำลังในการพัฒนาคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาต่อไป เมื่อจำแนกด้านตำแหน่ง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติ ๐.๐๕^{๖๗}

พระมหากรม ขนติโร (โปรงใจ) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” ผลการศึกษาวิจัย พบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในเขตอำเภอป่าซางมีประสิทธิภาพในการบริหารงานอยู่ในระดับปานกลาง คือมีความเข้าใจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการบริหารงานคณะสงฆ์เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องคณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม และเรื่องการจัดตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ๆ และไว้วางใจให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่พระสงฆ์ส่วนมากมีระดับการปฏิบัติตามหลัก และวิธีการในการบริหารจัดการของการบริหารงานพระสังฆาธิการอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนในการบริหารงานคณะสงฆ์ และจากแบบสอบถามปลายเปิดมีแนวโน้มตอบไปในทางเดียวกันว่าพระสงฆ์ในระดับปกครองขาดความสามัคคี และมีการเล่นพรรคเล่นพวก เพื่อผลประโยชน์ในการเลื่อนตำแหน่งสมณศักดิ์ด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นภาวะการเมืองในองค์กรทำให้ได้รับความยุติธรรมไม่เท่ากันในวงการสงฆ์ในปัจจุบันจากผลการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ในเขตอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นเพื่อเสนอแนะดังนี้ ๑) ด้านการวางแผนการบริหารงานคณะสงฆ์ ควรมีการวางแผนร่วมกันอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการวางแผนมากกว่านี้ ๒) ด้านการจัดองค์การบริหารงานคณะสงฆ์ ควรมีการจัดบุคคลที่จะนำมาเป็นคณะกรรมการบริหารวัดให้เหมาะสม โดยยึดความรู้ด้านการบริหารอย่างมีส่วนร่วม ๓) ด้านการนำการบริหารงานคณะสงฆ์ผู้นำควรการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ควรให้บุคลากรภายในวัด และให้ทุกชุมชนมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม ๔) ด้านการควบคุมดูแลการบริหารงานคณะสงฆ์ ควรมีการประเมินผลหลากหลายรูปแบบทั้งที่เป็นนามธรรม และรูปธรรมทักษะปฏิบัติมีการประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง ๕) ด้านปัญหาพระสงฆ์ระดับปกครองขาดความสามัคคีและมีการเล่นพรรคเล่นพวกนั้น ทางมหาเถรสมาคมควรมีการใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองคณะสงฆ์ และในการพิจารณาเลื่อน

^{๖๗} พระครูวิรุฬห์พัฒนกิจ (วัลลภ สิริธโน), “ความเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารและอบรมความรู้พระสงฆ์ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี”, **หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย, ๒๕๕๐).

สมณศักดิ์ด้วย นอกจากนี้ควรที่จะให้ศรัทธาประชาชนทั่วไปได้มีส่วนในการตรวจสอบพิจารณา การเลื่อนสมณศักดิ์ด้วยก็จะทำให้เกิดความเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย^{๖๘}

พระมหานพพล กนตสีโล (สายสินธุ์) ได้วิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของ พระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่ง ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการศึกษา สงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ประชาชนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษา อาชีพ ที่ต่างกันมีความ คิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๖๙}

พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย (กุลนิวัต) ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อ การบริหารจัดการวัดตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัด ตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละ ด้านพบว่าพระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดตาม หลักธรรมาภิบาลในด้านนิติธรรม ด้านคุณธรรม ด้านความโปร่งใส ด้านการมีส่วนร่วม ด้านความ รับผิดชอบ และด้านความคุ้มค่าไม่แตกต่างกัน^{๗๐}

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อีรปโย (ภาวนันท์) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้าน การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่ามี บทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มี จำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติ

^{๖๘} พระมหากมล ขนติธโร (โปร่งใจ), “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซาง จังหวัด ลำพูน”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

^{๖๙} พระมหานพพล กนตสีโล (สายสินธุ์), “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการ จังหวัด สมุทรสงคราม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๗๐} พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย (กุลนิวัต), “ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อการบริหารจัดการวัดตาม หลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขตอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

หน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกัน มีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน^{๗๑}

พระมหามณเฑียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงาอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา และด้านการศึกษาสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ และจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งวุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน^{๗๒}

พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสง อยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักร และอาณาจักรเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดถึงการพัฒนากุศลกรการการศึกษาและอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้านคือการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าพระภิกษุที่มีอายุพรรษา การศึกษาสามัญ การศึกษาทางธรรม และตำแหน่งที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๗๓}

พระธนพล นาคสุวรรณ (นาคพิพัฒน์) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทใน

^{๗๑} พระครูสังฆรักษ์พัศวีร์ อธิปญโญ (ภวณันท์), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^{๗๒} พระมหามณเฑียร วรธมโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๗๓} พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษา ทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่ แตกต่างกันไป มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่าง เคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อ กิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุ สามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมี ระเบียบ^{๗๔}

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ในการปกครองบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความสงบ เรียบร้อย ปฏิบัติตามกฎหมายเถรสมาคม และถูกต้องตามพระธรรมวินัยพระสังฆาธิการ จึงมีบทบาทที่ สำคัญยิ่งในการพัฒนาวัด ชุมชน สังคมและประเทศ ให้มีเจริญก้าวหน้าในหลักพระสัทธรรมคำสอน และบทบาทของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามอำนาจหน้าที่ และ ภารกิจ ๖ ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานประจำปี

ผู้ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับงานประจำปีไว้อย่างกว้างขวาง จึงได้คัดเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับงานประจำปี เพื่อใช้ประกอบการศึกษา ดังนี้

พระนรชัย อารณ (กอบกสิกรรม) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการจัดการงานประจำปี ของวัดในตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการจัดการงานประจำปีของวัดในตำบล สัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๒. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบประสิทธิภาพการจัดงานประจำปีของวัด ในตำบล สัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามสภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวม พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการจัดการงานประจำปีของวัดใน ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนกลุ่ม ตัวอย่างที่มี เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ และรายได้ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการ จัดการงานประจำปีของวัดในตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. การศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดการงาน ประจำปีของวัดในตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า วัดไม่ค่อยมีการวางแผน ในการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า แต่ละแผนกไม่มีการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน

^{๗๔} พระชนดล นาคสุณโณ (นาคพิพัฒน์), “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

พนักงานภายในแผนกแต่ละแผนกไม่มีการประสานงานที่สอดคล้องและไปในทิศทางเดียวกัน วัดไม่ค่อยมีการควบคุมการใช้วัสดุที่เหมาะสมและคุ้มค่า และวัดไม่ค่อยมีการควบคุมดูแลบุคลากรให้ปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์

แนวทางการแก้ปัญหา วัดควรมีการวางแผนในการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่อย่างคุ้มค่ามากที่สุด ควรมีการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม พนักงานภายในแผนกแต่ละแผนกมีการประสานงานที่สอดคล้องและไปในทิศทางเดียวกันเพิ่มมากขึ้น วัดควรมีมาตรการในการควบคุมการใช้วัสดุที่เหมาะสม

๔. การสังเคราะห์ แนวทางในการส่งเสริมประสิทธิภาพการจัดการงานประจำปีของวัดในตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม การจัดงานประจำปีควรมีการประชุมเพื่อหารือ และกำหนดแผนงานทุกครั้ง เมื่อมีการจัดงานก่อนถึงกำหนดการจัดงานประจำปี ประมาณ ๒ - ๓ เดือนโดยมีเจ้าอาวาสในแต่ละวัดเป็นประธานในการดำเนินการต้องจัดตั้งเจ้าหน้าที่ประสานงานกับบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ให้ช่วยดำเนินงาน เพื่อให้การจัดงานประจำปีของวัดดำเนินไปด้วยดีไม่มีอุปสรรค^{๗๕}

พระครูพิณทักษ์กิจจาทร (เทิดทูน เชื้อเงินเดือน) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีลอยกระทง” ผลการศึกษาพบว่า

๑. ความเป็นมาของประเพณีลอยกระทงมีร่องรอยหลักฐานในปุณณสูตร ได้กล่าวถึงแม่น้ำสำคัญสายหนึ่งในครั้งพุทธกาล ซึ่งเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนพระยานาคจนมีศรัทธาเลื่อมใสในคำสอนของพระองค์แล้วทูลขอสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการบูชา โดยมีพระเจดีย์ หรือรอยพระพุทธรูปที่พุทธบริษัทได้เคารพบูชาคุณของพระพุทธเจ้า จึงเป็นที่มาของประเพณีลอยกระทง ส่วนหลักฐานในประเทศไทยมีมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเรียกว่าการลอยพระประทีป หรือลอยโคมตามที่พระสมเือกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้คิดค้นประดิษฐ์ดัดแปลงเป็นรูปดอกบัวแทนการลอยโคม จึงเป็นที่มาของรูปแบบการลอยกระทงที่มีรูปลักษณะแตกต่างออกไปและได้ปฏิบัติสืบกันมาจนถึงปัจจุบัน

๒. คุณค่าของประเพณีลอยกระทง ที่ประชาชนได้สืบทอดปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบันล้วนมีความเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา คือมีธรรมเป็นกรอบปฏิบัติสำหรับปลูกจิตสำนึกของคนในชาติให้รู้จักสามัคคีปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม พละ ๕ และสังคหวัตถุ ๔ จะเห็นว่าเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักธรรมทั้งหมดนี้แล้วเท่ากับว่าพลเมืองของชาติเกิดจิตสำนึก มีความกตัญญูต่อบุคคล มีความห่วงใยในชนบทรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณีทั้งในระดับชาติท้องถิ่น ชุมชน ครอบครัว และเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นสิ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมในระดับโลกด้วย

๓. คุณค่าของประเพณีลอยกระทงที่มีต่อสังคมไทย จากการศึกษาวิเคราะห์ มีจุดหมายสำคัญอยู่ที่การบูชาพระคุณของพระพุทธเจ้าที่เกิดจากมโนสำนึกของผู้คนในสังคมไทยในฐานะที่เป็นชาวพุทธต้องกตัญญูต่อบุคคล ดังนี้ (๑) กตัญญูต่อบุคคล ได้แก่ บิดา มารดา อาจารย์ บิดามารดา

^{๗๕} พระนรชัย อภรณ์ (กอบกสิกรรม), “ประสิทธิภาพการจัดการงานประจำปีของวัดในตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

(๒) กตัญญูต่อสัตว์ ได้แก่ สัตว์ที่มีคุณต่อเรา ช่วยทำงานให้เรา และ (๓) กตัญญูต่อสิ่งของ ได้แก่ สิ่งของทุกอย่างที่มีคุณต่อเรา โดยคุณค่าความกตัญญูทั้งสามอย่างจัดอยู่ในบุชา ๒ มีอามิสบูชา และปฏิบัติบูชา โดยมีเบญจศีลเป็นกรอบสำหรับปฏิบัติ เพื่อสร้างสามัคคี สมัคสมาน และรักใคร่ปรองดองกันของคนในชาติ^{๗๖}

พระณัฐวุฒิ จิตเมธี (ทาเนตร) ได้วิจัยเรื่อง “ผลกระทบของงานปอยหลวงที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ผลกระทบจากงานปอยหลวงนั้นมีดังนี้ ผลกระทบทางลบ คือ เป็นงานที่มีค่าใช้จ่ายสูง และเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายให้กับครัวเรือนผล ทางบวก คือ เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนาอีกอย่างหนึ่ง เป็นการเชื่อมประสานสร้างความสามัคคีในชุมชนส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกัน และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนเข้มแข็งยั่งยืนตามระบอบประชาธิปไตยของไทย

๒. ประชาชนในเขตเทศบาลสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานปอยหลวงในระดับดี แต่มีข้อสังเกตว่า ความรู้ความเข้าใจในด้านเชิงประวัติศาสตร์ชาวพุทธยังไม่ดีนัก^{๗๗}

ชนิษฐา ปาทอง ได้วิจัยเรื่อง “องค์การบริหารส่วนตำบลแก่งเค้งกับการส่งเสริมจารีตประเพณีท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ชุมคำ ตำบลแก่งเค้ง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า

๑. การส่งเสริมการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ชุมคำขององค์การบริหารส่วนตำบลแก่งเค้ง มีทั้งหมด ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการประชาสัมพันธ์การจัดงานผ่านสื่อ ได้ป้าย วิทยุชุมชน และเอกสาร ๒) การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ๓) สนับสนุนการสร้างเครือข่าย ๔) การเสริมสร้างความสมานฉันท์

๒. สภาพปัญหาการดำเนินการส่งเสริมการจัดงานงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ชุมคำขององค์การบริหารส่วนตำบลแก่งเค้ง มีทั้งหมด ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ปัญหาการสร้างองค์ความรู้และสื่อประชาสัมพันธ์ที่สะดวกทันสมัย ๒) ปัญหาการจัดเตรียมงานที่เร่งรัด และขาดการติดตามประเมินผลการจัดงาน ๓) ปัญหาขาดความต่อเนื่องในการส่งเสริมการดำเนินงานของเครือข่ายระดับตำบลแก่งเค้ง และขาดรูปแบบแนวทางในการสร้างเครือข่าย ๔) ปัญหาทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นในงาน โดยขาดการส่งเสริมการจัดกิจกรรมหรือสื่อความหมายของงานประเพณีท้องถิ่น

๓. แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการจัดงานงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ชุมคำขององค์การบริหารส่วนตำบลแก่งเค้ง มีดังต่อไปนี้ ๑) ควรส่งเสริมกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจ จัดทำสื่อเผยแพร่ที่ทันสมัย ควรสร้างศูนย์การเรียนรู้ในวัดชุมคำ และส่งเสริมโรงเรียนจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ๒) ควรมีการวางแผนเตรียมการจัดงานติดตามผลระหว่าง

^{๗๖} พระครูพิสนธิ์กิจจาทร (เทิดทูน เชื้อเงินเดือน), “ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของประเพณีลอยกระทง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๗๗} พระณัฐวุฒิ จิตเมธี (ทาเนตร), “ผลกระทบของงานปอยหลวงที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่”, **ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘).

การดำเนินการและประเมินผลการจัดงาน เพื่อพัฒนาและปรับปรุงในปีต่อไป ๓) ควรประสานเครือข่ายระดับตำบลและอำเภอ เชื่อมประสานการจัดกิจกรรมร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนงานประเพณีท้องถิ่นของจังหวัดอุบลราชธานี ๔) การสร้างความสมานฉันท์ ควรส่งเสริมให้จัดกิจกรรมเน้นด้านศาสนา ประเพณีท้องถิ่น และควรลดกิจกรรมด้านมหรสพความบันเทิง เพื่อลดเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทและความรุนแรง^{๗๘}

จักษ์ตุพล ศรีถาวร ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ของเทศบาลตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ในเขตเทศบาลตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการตัดสินใจ รองลงมาด้านการดำเนินการและด้านการประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ ด้านการรับผลประโยชน์

ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ในเขตเทศบาลตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำแนกตาม เพศ วัย และรายได้ พบว่า โดยรวมมีส่วนร่วมแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ในเขตเทศบาลตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำแนกตาม ระดับการศึกษา และอาชีพ พบว่า โดยรวมมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๗๙}

พจนา เอกบุตร ได้วิจัยเรื่อง “ชุมชนลำปางหลวงกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม : กรณีศึกษางานประเพณีเป็งโงะสาพระธาตุเจ้า อำเภอเกาะคำ จังหวัดลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า

ชุมชนลำปางหลวงเป็นชุมชนโบราณที่มีประวัติศาสตร์ควบคู่กับวัดพระธาตุลำปางหลวงมายาวนาน ทำให้ชาวบ้านชุมชนลำปางหลวงมีภูมิปัญญา ความคิด ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และความหวงแหนมรดกวัฒนธรรมของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพและความเข้มแข็งในความร่วมมือดำเนินกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี จากการศึกษาเฉพาะกรณีงานประเพณีเป็งโงะสาพระธาตุเจ้า วัดพระธาตุลำปางหลวง พบว่า เป็นงานประเพณีของชุมชนที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน จัดขึ้นในช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๒ ของทุกปี รูปแบบและวิธีการของการจัดงานจะมีการแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบของฝ่ายต่าง ๆ ภายในชุมชนอย่างชัดเจนและเป็นระบบ ประกอบด้วย วัด ประชาชนในชุมชน และ

^{๗๘} ชนิษฐา ปาทอง, “องค์การบริหารส่วนตำบลแก่งเค็งกับการส่งเสริมจารีตประเพณีท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ชุมคำ ตำบลแก่งเค็ง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔).

^{๗๙} จักษ์ตุพล ศรีถาวร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ของเทศบาลตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๕).

หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างเข้มแข็งภายใต้ความสำนึกทางประวัติศาสตร์ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนที่มีอยู่ร่วมกัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นเป็นต้นแบบ (Model) ของการจัดการมรดกประเพณีวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็งของชุมชนลำปางหลวง ที่มีการจำแนกกิจกรรมและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในการจัดการงานประเพณียี่เป็งไหว้สาพระธาตุเจ้าวัดพระธาตุลำปางหลวง อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน^{๕๐}

ศิวริน เลิศภูษิต ได้วิจัยเรื่อง “สังคมทวิลักษณ์สิบสองปันนา : กรณีศึกษางานปอยสังขารบ้านถิ่นเมืองเชียงรุ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน” ผลการวิจัยพบว่า

สภาพสังคมทวิลักษณ์สิบสองปันนาซึ่งเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนสภาพสังคม และวิถีชีวิตของชาวไทลื้อในแต่ละช่วงเวลา เพื่อคงความเป็นไทลื้อสิบสองปันนา ทั้งนี้ “สังคมทวิลักษณ์” คือปรากฏการณ์การอยู่ร่วมกันระหว่างวัฒนธรรมอันกับวิถีชีวิตชาวไทลื้อที่ได้แสดงออก มาผ่านกิจกรรมสำคัญของสังคม โดยเฉพาะงานเทศกาลปีใหม่ซึ่งจัดขึ้นทุกปีในช่วงเดือน เมษายน ขอบเขตของอิทธิพลของแต่ละวิถีชีวิตแตกต่างกันไป ในแต่ละช่วงเวลานี้ขึ้นอยู่กับความขยายตัวเข้ามาของสิบสองปันนาของค่านิยม และการปฏิบัติของชนชาติอื่น การศึกษานี้ได้แบ่งช่วงสังคมทวิลักษณ์เป็น ๓ ช่วงหลัก ๆ

ช่วงที่ ๑ ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๔๙ – ต้นทศวรรษ ๑๙๖๐ หรือช่วงที่ประเทศจีนกำลังปฏิวัติสู่การเป็นสังคมนิยมสังคมนิยมในช่วงนี้ยังคงวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่มากในขณะที่ด้านการปกครองและเศรษฐกิจถูกควบคุมจากส่วนกลาง

ช่วงที่ ๒ ตั้งแต่กลางทศวรรษ ๑๙๖๐ – ปลายทศวรรษ ๑๙๗๐ ซึ่งเป็นช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมในสมัยเหมาเจ๋อตุง ความเป็นทวิลักษณ์และเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อถูกกดไว้ภายใต้ความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศ โดยกลุ่มผู้นำที่ไม่ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ช่วงที่ ๓ ตั้งแต่ปลายทศวรรษ ๑๙๗๐ เป็นต้นมา ช่วงสุดท้ายนี้เป็นช่วงที่ประเทศจีนให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และเปิดประเทศรับการลงทุนจากต่างชาติ สังคมในสิบสองปันนาโน้มเอียงไปทางบริโภคนิยมอย่างเห็นได้ชัด^{๕๑}

ธวัชชัย กุลนรา ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น” ผลการวิจัยพบว่า

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลแม่เหียะ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจและปัจจัยทางการเมือง จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลนั้น โดยมากเพศหญิงจะมีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรม ในการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นมากกว่าเพศชาย อาทิเช่น กลุ่มสตรีแม่บ้าน อาสาสมัครที่เป็นสตรี และเป็นผู้ที่มีอายุในช่วงตั้งแต่ ๔๐ ปีขึ้นไป จะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่า ชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล แต่มีข้อจำกัดคือ ไม่สามารถแสดง

^{๕๐}พจนา เอกบุตร, “ชุมชนลำปางหลวงกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม : กรณีศึกษางานประเพณียี่เป็งไหว้สาพระธาตุเจ้า อำเภอเกาะคำ จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการศิลปะและวัฒนธรรม), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖).

^{๕๑}ศิวริน เลิศภูษิต, “สังคมทวิลักษณ์สิบสองปันนา : กรณีศึกษางานปอยสังขารบ้านถิ่นเมืองเชียงรุ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน”, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙).

ความคิดเห็นที่เป็นความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากความต้องการที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณ ในการดำเนินการทำให้สภาพความจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่การร่วมแรง การร่วมทรัพยากรโดยการมองเห็นว่าตนเองจะได้รับประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป กล่าวคือผลประโยชน์ต่างตอบแทน เพราะว่าแนวความคิดของชาวชนบทส่วนมากจะเห็นประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาแต่ไม่อาจเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการมีส่วนร่วมโดยมองที่การพัฒนาท้องถิ่น แล้วแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังจากการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการกำหนดกิจกรรมในรูปของการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการ การเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นของเทศบาลตำบลแม่เหิยะ ทำให้การดำรงคงอยู่ของประเพณีเป็นไปตามความต้องการของผู้กำหนดนโยบายของเทศบาล ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงไป การจัดสรรงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการทำให้รูปแบบของการจัดประเพณีเกิดการเปลี่ยนแปลงไป การวัดผลไม่สามารถวัดได้อย่างชัดเจน เนื่องจากความแตกต่างของกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป^{๕๒}

ยุทธพงษ์ เมษพันธุ์ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเทศบาลงานประเพณีท้องถิ่นให้ยั่งยืน กรณีศึกษา : เทศกาลแข่งเรือยาวประเพณี ณ วัดศิริเจริญเนินหม้อ ตำบลโคกหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

คนในชุมชนมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ โดยเพศชายจะมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง และอยู่ในช่วงอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี ขึ้นไป โดยระดับความคิดเห็นปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือและประโยชน์ที่จะได้รับ ถือเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมากที่สุด ส่วนด้านกิจกรรม และกระบวนการด้านพื้นที่ และด้านการจัดการ ถือเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมรองลงมาตามลำดับ ส่วนการวิเคราะห์ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดแข่งเรือยาวประเพณี พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง^{๕๓}

สรุปได้ว่า การจัดงานประจำปีนั้น คือ การจัดงานกิจกรรมต่าง ๆ ตามประเพณี ซึ่งเป็นการดำรงคงอยู่ของประเพณี เพื่อเป็นไปตามความต้องการของผู้จัดงาน และเป็นการสร้างความมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ที่มีมาตั้งแต่อดีตไว้ให้คงอยู่ต่อไป

จากการศึกษาทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวคิดหลักของนักวิชาการ สามารถสรุปได้ตารางที่ ๒.๑๐ ดังต่อไปนี้

^{๕๒}ธวัชชัย กุลนรา, “การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕).

^{๕๓}ยุทธพงษ์ เมษพันธุ์, “ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเทศบาลงานประเพณีท้องถิ่นให้ยั่งยืน กรณีศึกษา : เทศกาลแข่งเรือยาวประเพณี ณ วัดศิริเจริญเนินหม้อ ตำบลโคกหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๑).

ตารางที่ ๒.๑๐ สรุปงานการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อดำวัดไร่ขิง

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๑	ศึกษาระบบการบริหารและการจัดการวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา : วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	นางสาวจิตติพร สะสม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย)	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า วัดพระธาตุแช่แห้งได้มีการจัดระบบ การบริหารและการจัดการวัด โดยได้เน้น การบริหารงานบุคคล การบริหารงานธุรการ การบริหารงานการเงิน/บัญชี การบริหาร ศาสนสมบัติ การบริหารกิจกรรมของวัด
๒	การบริหารจัดการคุณภาพการศึกษา ด้านการดูแลช่วยเหลือสุขภาวะทาง กายของนักเรียนโรงเรียนวัดสุข วัฒนาราม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครปฐม เขต ๒	นายประชุม พุ่มเพ็ชร (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม)	๒๕๕๑	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า การดำเนินงานแก้ไขปัญหานักเรียนยัง ไม่มีประสิทธิผล ครูขาดความรู้ความเข้าใจใน การปฏิบัติงาน รวมถึงชุมชนขาดการมีส่วนร่วม ในกิจกรรม
๓	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”	พระครูพิศาลธีรธรรม (สมพร ปญฺญาวชิโร) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย)	๒๕๕๓	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่า เฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ แต่เจ้าอาวาสบางรูปยัง ขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมาย ในการบริหาร จัดการวัดที่ชัดเจน
๔	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ สำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลัก อิทธิบาท ๔	กัญญ์วหาภรณ์ กลิ่นนันทน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย)	๒๕๕๔	ปริมาณ	พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน บุคลากรที่มี เพศต่างกันมีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการ บริหารจัดการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๒.๑๐ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๕	การศึกษาการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดโค่นอน สำนักงานเขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร	นางสุมาลี ทองงาม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๕	คุณภาพ	พบว่า สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาของกรุงเทพมหานคร มีการบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนแบบมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการสถานศึกษา
๖	ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี	พระครูวินัยธรรมสมชาย สุวิชาโน (อยู่สำราญ) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๔	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษา เปรียบดูธรรม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้
๗	ความเห็นของพระสงฆ์ต่อการบริหารและอบรมความรู้พระสงฆ์ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี	พระครูวิรุฬห์พัฒนกิจ (วัลลกสิริธโน) (มหาวิทยาลัยอิสเทิร์นเอเซีย)	๒๕๕๐	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า คณะสงฆ์ระดับผู้บริหารควรจัดการฝึกอบรมหลักสูตรที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรสงฆ์เพิ่มขึ้นเป็นกำลังในการพัฒนาคณะสงฆ์ เมื่อจำแนกด้านตำแหน่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติ ๐.๐๕
๘	ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน	พระมหากมล ขนติโร (โปรงใจ) (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)	๒๕๕๐	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในเขตอำเภอป่าซางมีประสิทธิภาพในการบริหารงานอยู่ในระดับปานกลาง มีความเข้าใจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕

ตารางที่ ๒.๑๐ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๙	ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของ พระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรสงคราม	พระมหานพพล กนตสีโล (สายสินธุ์) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย)	๒๕๕๔	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า ประชาชน ที่มีอายุต่างกัน มีความ คิดเห็นต่อภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของ พระสังฆาธิการจังหวัดสมุทรสงคราม โดย ภาพรวมแตกต่างกัน
๑๐	ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อ การบริหารจัดการวัดตามหลัก ธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาวัดในเขต อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี	พระมหาปริวัฒน์ จิตวิริโย (กุลนิวัต) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย)	๒๕๕๒	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า พระภิกษุที่มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรม ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัด ตามหลักธรรมาภิบาลโดยรวมไม่แตกต่างกัน
๑๑	บทบาทของพระสังฆาธิการใน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาพระสังฆาธิการในจังหวัด นนทบุรี	พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปณโณ (ภวภานันท์) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย)	๒๕๕๐	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัด นนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษา การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ใน การปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละ ขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน
๑๒	บทบาท พระสังฆาธิการใน การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัด พังงา	พระมหามณเฑียร วรธมโม (ชัยเกลี้ยง) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย)	๒๕๕๒	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษา ต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๒.๑๐ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๑๓	บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์	พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๓	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ พรรษา การศึกษา สามัญ การศึกษาทางธรรม และตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑
๑๔	การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์	พระธนตล นาคสุวณโณ (นาคพิพัฒน์) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๑	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่ง พระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษา ทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน
๑๕	ประสิทธิภาพการจัดการงานประจำปีของวัดในตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	พระนรชัย อารโณ (กอบกสิกรรม) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๖	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการจัดการงานประจำปีของวัดในตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๒.๑๐ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๑๖	ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของประเพณี ลอยกระทง	พระครูพิสนท์กิจจาทร (เทิดทูน เชื่อเงินเดือน) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย)	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า คุณค่าของประเพณีลอยกระทง ที่ ประชาชนได้สืบทอดปฏิบัติกันมาตั้งแต่ครั้ง อดีตจนถึงปัจจุบัน ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับคติ ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา คือมีธรรม เป็นกรอบปฏิบัติสำหรับปลูกจิตสำนึกของคน ในชาติให้รู้รักสามัคคี ปฏิบัติตามหลัก สาราณียธรรม พละ ๕ และสังคหัตถ์ ๔
๑๗	ผลกระทบของงานปอยหลวงที่มีต่อ ชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาล ตำบลสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	พระณัฐวุฒิ จิตเมธี (ทาเนตร) (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)	๒๕๔๘	คุณภาพ	พบว่า เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนา อีก อย่างหนึ่งเป็นการเชื่อมประสานสร้างความ สามัคคีในชุมชน ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกัน และกระตุ้นการมี ส่วนร่วมของชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ยั่งยืนตามระบอบประชาธิปไตยของไทย
๑๘	องค์การบริหารส่วนตำบลแก่งเค็งกับ การส่งเสริมจารีตประเพณีท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดงานประเพณี นมัสการพระเจ้าใหญ่ชุมคำ ตำบล แก่งเค็ง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัด อุบลราชธานี	ชนิษฐา ปาทอง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย)	๒๕๕๔	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า ๑) ปัญหาการสร้างองค์ความรู้และสื่อ ประชาสัมพันธ์ที่สะดวกทันสมัย ๒) ปัญหาการจัดเตรียมงานที่เร่งรัด ๓) ปัญหาขาดความต่อเนื่องในการส่งเสริม ๔) ปัญหาทะเลาะวิวาทของวัยรุ่นในงาน

ตารางที่ ๒.๑๐ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๑๙	การมีส่วนร่วมของประชาชน เกี่ยวกับงานประเพณีและวัฒนธรรม อันดีงามของท้องถิ่น ของเทศบาล ตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัด หนองคาย	จักร์ตุพล ศรีถาวร (มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม)	๒๕๕๕	ปริมาณ	พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน เกี่ยวกับงานประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม ของท้องถิ่น ในเขตเทศบาลตำบลเวียงคุก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ ในระดับมากทุกด้าน
๒๐	ชุมชนลำปางหลวงกับการจัดการ มรดกวัฒนธรรม : กรณีศึกษางาน ประเพณีเป็งโงะไหว้สาพระธาตุเจ้า อำเภอเกาะคำ จังหวัดลำปาง	นางสาวพจนา เอกบุตร (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)	๒๕๕๖	คุณภาพ	พบว่า การจัดการมรดกประเพณีวัฒนธรรม อย่างเข้มแข็งของชุมชนลำปางหลวง ที่มี การจำแนกกิจกรรมและหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ในการจัดการงานประเพณีเป็งโงะไหว้สา พระธาตุเจ้า วัดพระธาตุปางหลวง อย่างเป็น รูปธรรมที่ชัดเจน
๒๑	สังคมทวิลักษณ์สิบสองปันนา : กรณีศึกษางานปอยสังขาร บ้านถิ่น เมืองเชียงรุ่ง สาธารณรัฐประชาชน จีน	นางสาวศิวริน เลิศภูษิต (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า ตั้งแต่ปลายทศวรรษ ๑๙๗๐ เป็นต้นมา ช่วงสุดท้ายนี้เป็นช่วงที่ประเทศจีนให้ ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจและเปิด ประเทศรับการลงทุนจากต่างชาติ สังคมในสิบ สองปันนาโน้มเอียงไปทางบริโภคนิยมอย่าง เห็นได้ชัด

ตารางที่ ๒.๑๐ (ต่อ)

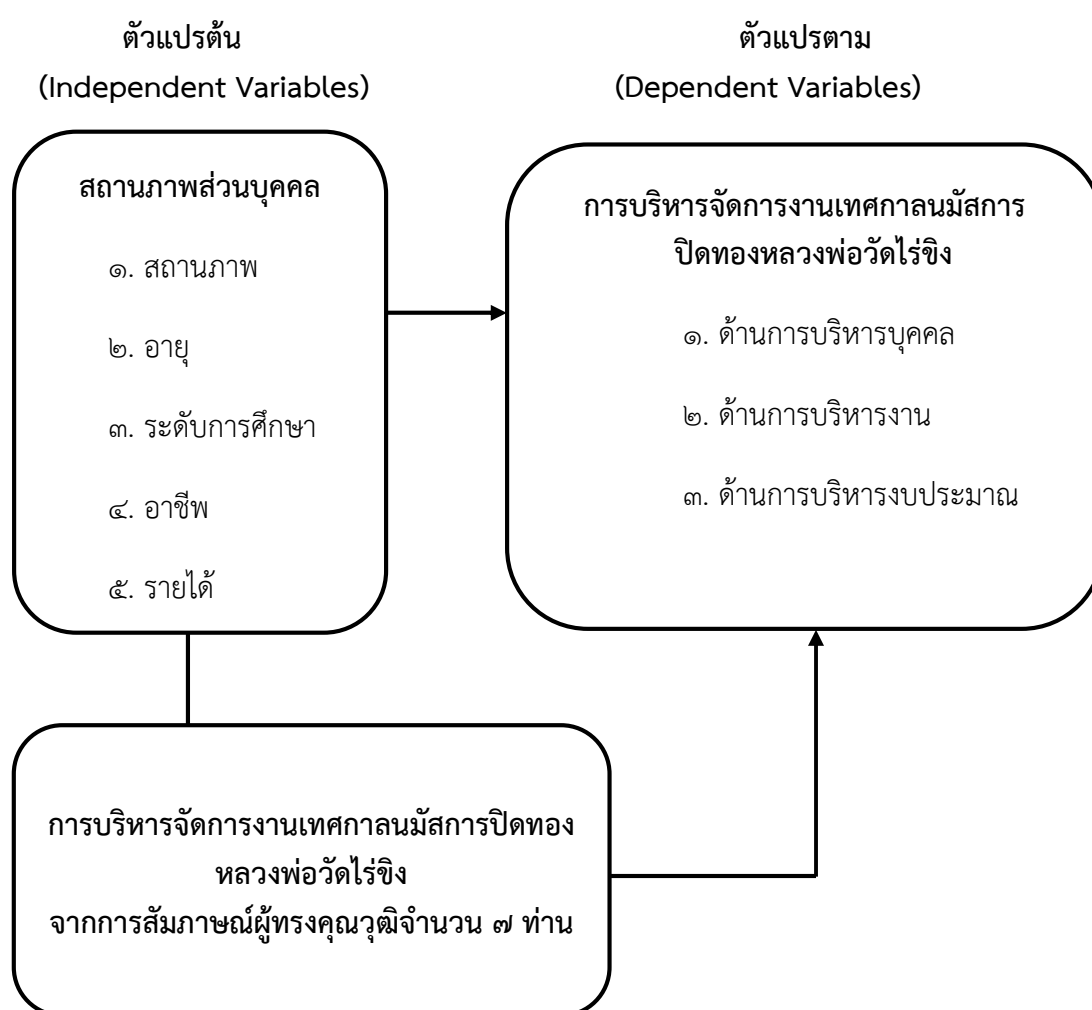
ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๒๒	การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น	นายธวัชชัย กุลนรา (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)	๒๕๕๕	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า ประเพณีเป็นไปตามความต้องการของผู้กำหนดนโยบายของเทศบาล ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงไป การจัดสรรงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการทำให้รูปแบบของการจัดประเพณีเกิดการเปลี่ยนแปลงไป การวัดผลไม่สามารถวัดได้อย่างชัดเจน เนื่องจากความแตกต่างของกิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป
๒๓	ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการเทศกาลงานประเพณีท้องถิ่นให้ยั่งยืน กรณีศึกษา : เทศกาลแข่งเรือยาวประเพณี ณ วัดศิริเจริญเนินหม้อ ตำบลโคกหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี	ยุทธพงษ์ เมษพันธุ์ (มหาวิทยาลัยนเรศวร)	๒๕๕๑	ปริมาณ/คุณภาพ	พบว่า คนในชุมชนมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันด้าน เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ โดยเพศชายจะมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง และอยู่ในช่วงอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี ขึ้นไป โดยระดับความคิดเห็นปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม คือ ปัจจัยด้านความร่วมมือและประโยชน์ที่จะได้รับ ถือเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมมากที่สุด

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วย

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สภาพส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การบริหารจัดการงานเทศกาลนมัสการปิดทองหลวงพ่อดำไร่ชิง ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการบริหารบุคคล ๒) ด้านการบริหารงาน ๓) ด้านการบริหารงบประมาณ

แผนภูมิที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย